

KIÁLLÍTÁSOK

- XIX. Országos Érembiennále a soproni Lábasházban
(*Nemes András*) **2**
- Bőr kollázsok – Papírkollázsok
Katona Szabó Erzsébet
textilművész kiállítása
a Cella Septichora tereiben
(*Husz Mária*) **7**
- Pelso 2013. IX. Országos Kerámia
és Gobelin Biennále a Balatoni
Múzeumban (*Gopcsa Katalin*).. **15**
- Bútorok reneszánsza – Reneszánsz
bútorok. A Kuny Domokos
Múzeum kiállítása
(*Vadászi Erzsébet*) **21**

ÉRTÉKÖRZÉS – ÉRTÉKMENTÉS

- A Szent Jobb kápolna a Balaton
partján (*Millisits Máté*) **29**
- Az Iparművészeti Múzeum
gyűjteményi adatbázisa
(*Jékely Zsombor*) **33**
- Búcsú Zlinszky né Sternegg
Máriától (1927–2013)
(*Kiss Éva*) **35**

KÖNYVEK

- Műhely. A Pécsi Tudomány-
egyetem Művészeti Kar Doktori
Iskola története és műtárgy-
katalógusa 1991–2012. Írta és
szerkesztette Mogán Orsolya
(*Dvorszky Hedvig*) **38**
- Nagy Mari – Vidák István:
Nemezművészet. Hagyomány és újrafelfedezés. Tanulmány-
kötet (*Györgyi Erzsébet*) **40**
- Feledy Balázs: Koller – egy legenda nyomában
Koller György, a Rézkarcoló Művészek Alkotóközössége
és a Koller Galéria (*Nagy Franciska*) **42**

- HÍREK **45**

MAGYAR IPARMŰVÉSZET HUNGARIAN APPLIED ARTS



EXHIBITIONS

- The 19th National Biennial
of Medal Art at the Lábasház
(Arcaded House), Sopron
(*András Nemes*) **2**
- Leather Collages—Paper Collages
An exhibition of textile artist
Erzsébet Katona Szabó in
spaces of the Cella Septichora,
Pécs (*Mária Husz*) **7**
- Pelso 2013. The 9th National
Biennial of Ceramics and
Tapestry at the Balaton Museum,
Keszthely (*Katalin Gopcsa*) **15**
- The Renaissance of Furniture—
Furniture from the Renaissance.
An exhibition at the Kuny
Domokos Museum, Tata
(*Erzsébet Vadászi*) **21**

SAFEGUARDING VALUES

- The Chapel of the Holy Right
Hand of King St. Stephen at
Lake Balaton (*Máté Millisits*).. **29**
- The online database of the
Collections of the Museum
of Applied Arts, Budapest
(*Zsombor Jékely*) **33**
- In memory of Mária Zlinszky
Sternegg (1927–2013)
(*Éva Kiss*) **35**

BOOKS

- Workshop. The History and
Catalogue of Artworks of the
Doctoral School of the Faculty of Music and Visual Arts,
University of Pécs 1991–2012. Written and edited
by Orsolya Mogán (*Hedvig Dvorszky*) **38**
- Mari Nagy – István Vidák: Tradition and Revival
A volume of studies (*Erzsébet Györgyi*) **40**
- Balázs Feledy: Koller—in Wake of a Legend. György Koller,
the Association of Hungarian Etchers and the Koller Art
Gallery (*Franciska Nagy*) **42**

XIX. Országos Érembiennále a soproni Lábasházban

„Ha Sopron, akkor Érembiennále.” Ezzel a mondatlal kezdődött Sopron város polgármesterének köszöntője az előző biennále katalógusának bevezetőjében. Ismét eltelt két esztendő, június 23-án, vasárnap megnyitotta kapuit a Lábasház Sopronban, az Orsolya téren, hogy helyet adjon a XIX. Országos Érembiennále kiállításának. Így van ez már 1977 óta, kétévente az ország szobrász- és éremművészei műveiken keresztül és személyesen is találkozhatnak egymással. A Soproni Ünnepi Hetek állandó rendezvényeként a kiállítások között fontos helyet foglal el ez az országos seregszemle.

Idén 64 kiállító művésztől 206 művet láthatnak az érdeklődők. Ez a szám a rendezvényt figyelemmel követők számára kissé meglepő lehet; régen, még az első biennalék idején volt ilyen alacsony a művek száma. Mondhatnánk, hogy a zsűri túl szigorú volt, mert a Lábasház ennél több érmet is befogad, de a kiállított anyag a kevesebb művel is egységes, jó színvonalú. A több talán kevesebbet mondana. Szintén a hagyományokhoz tartozik, hogy az előző biennále nagydíjasa, a Ferenczy Béni-díj tulajdonosa – Kalmár János – önálló kamarakiállítással szerepel a kisteremben. A katalógus szerint 97 művét láthatjuk, valójában ennél többet, mert sorozatai egy-egy tételnek számítanak.

A tizenkilencedik biennalén nyolc díjat oszthatott ki a zsűri. Ha a korábbi éveket is figyelembe vesszük, akkor ezt kevésnek is mondhatnánk, hiszen 12-13 díj is volt már a biennalék során. A díjak így felértékelődtek, a díjazottak pedig büszkébben könyvelhetik el megbecsülésüket. Az elmúlt év közigazgatási változásai miatt a Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat, a Ferenczy Béni-díj adományozója kivonult a díjadományozók sorából, egyben Sopron Megyei Jogú Városra ruházta át a nagydíjat. Ezért a Sopron városa által adott két díjból (Civitas Fidelissima díj, A rendezőbizottság díja) az utóbbi megszűnt, a nagydíjat is Sopron városa adományozza. Továbbra is a díjadományozók között találjuk az Emberi Erőforrások Mi-



Fotó: ifj. Salávis László

nisztériumát, a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségét, a Magyar Éremművészetért Alapítványt, a Magyar Éremgyűjtők Egyesületét, és a Kiss Nagy András Emlékdíj adományozóit. Az utóbbi azért is fontos, mert a magánszféra kezdeményezése, és nem csak a neves szobrászművész emlékének állít emléket, hanem általában egy fiatal, tehetséges szobrász elismerését támogatja. Külön öröm, hogy újra a díjadományozók között találhatjuk Szabó Géza ötvösmestert, aki a legjobb vertérem tervezőjének ajánlott fel díjat.

A biennále nagydíjat idén Szabó György kapta két, négy-négy darabból álló sorozatáért (*Felkelő nap háza és Éjjeli bozótlakó titkos kertje*). Pár esztendeje Szabó György munkásságát figyelve azt láthatjuk, hogy egyetlen technikára redukálta eszközeinek tárá: a vi-

Bakos Ildikó: Erdőszéle
/ Ildikó Bakos:
Forest Side
[2012]

*bronz, viaszvesztéses /
bronz, wax casting*
[7,2x9x6 cm]

aszvesztésre. Mára elért odáig, hogy képes a legbonyolultabb viszonylatokat, a legösszetettebb külső és belső tereket megépíteni ezzel az ősi fémtechnikával. És egyetlen problémára szűkítette a kifejezendőt is: a bő asszociációsorokat nyitó térépítésre csupaszította nem csak szobrai, de érmei tárgyát is. Kiállított műveinek címe is ezt tanúsítja.

Az Emberi Erőforrások Minisztériumának díját Lieb Roland Ferenc kapta betonból, vasból, téglából készített érmeiért, melyek már a kisplasztika határát súrolják. A művész évek óta kísérletezik a betonnal mint alapfelülettel, ebbe különböző módon applikál egyéb anyagokat, vasakat, szegeket, most újabban tégladarabokat is. Nem az első díját nyeri a biennálék során.

Eröss Ildikó számára sem ez az első díj az Országos Érembiennálék folyamatában. Az elmúlt három év fejlődését figyelve, azt láthatjuk, hogy az akkor elkezdett kísérletek mára beértek. Szikora Tamás emlékének szentelt hat darabból álló sorozata méltán érdemelte



Fotó: ifj. Szilávcis László

Nagy Máté: Kiszögellés / Máté Nagy: Salience

[2013] bronz, öntött / bronze, cast [Ø 5,8 cm]

ki a Civitas Fidelissima díjat. A kubusokat egymás mellé rendelő és variáló sorozata igényes megmunkálású, de ugyanakkor a lírát sem nélkülöző műtárgy-együttes.

Bakos Ildikó a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének díját nyerte el idén. Ő sem az első díját kapja. Ha nem is valamennyi biennálén vett részt, de munkái már évtizedek óta jelen vannak Sopronban. Most három önálló és egy öt darabból álló sorozattal nevezett a biennáléra. Valamennyi viaszvesztéssel készült. A tájak hajlított formái nem csak a technika tökéletes ismeretét mutatják, de a legszebb tájleíró költeményeinket is eszünkbe juttatják. *Kaméleon* sorozatában pedig a humor és a játékosság testesül meg.

Thomai Ioannidou a Magyar Éremművészetért Alapítvány díját kapta. Hosszú évek óta nem láhattuk műveit. Korábban ő is nyert már díjat. Festett üvegből készült, csiszolt, ragasztott háromdarabos sorozata munkásságát ismerve nem meglepetés. Az üvegplasztikai alakítása foglalkoztatja, különös, érzékeny

Szabó György:
Felkelő nap háza III. /
György Szabó:
The House of the Rising
Sun, III
[2013] bronz,
viaszvesztéses /
bronz, wax casting
[12x14,5 cm]



Fotó: ifj. Szilávcis László



**Lieb Roland Ferenc: Lépcső II. /
Roland Ferenc Lieb: Stairs, II**

[2012] *beton, terrakotta, acél, vegyes technika /
concrete, terracotta, steel, miscellaneous techniques*
[15x12x3,5 cm]

világot alakít ki hidegen megmunkált üvegből. „Plasztikai szigorú terv szerint összerakott elemekből szerkesztettek, érmei, »díjai« – az egyes üvegrétegek színezésével – a fény átszínezett csapdái” – írja róla egyik méltatója. Ezen a kiállításon is szigorú, de egyre inkább bonyolult geometriai rend szerint épített „lencséit” láthatjuk.

A biennále legnagyobb meglepetése Pató Róza, aki szintén hűséges résztvevője a kiállításoknak. Általában egy-két darabban jelentkezik, és csendes derűvel szokta mondogatni: a részvétel is fontos. 2013-ban egyetlen érmmel, Ferenc pápa portréjával nevezett. A visszafogott plasztikájú portré megformálása nagyon friss, de ugyanakkor a klasszikus emlékérem hagyományait idézi. Ezen nem is csodálkozhatunk, hiszen a művész munkássága erősen kötődik a portré



**Erőss Ildikó: Hommage
à Szikora Tamás IV. /
Ildikó Erőss: Hommage
à Tamás Szikora, IV**
[2012] *bronz, nád,
viaszvesztéses /
bronze, reed,
wax casting*
[12,5x10 cm]

műfajához. A Magyar Éremgyűjtők Egyesületének díját kapta, melyet a legszebb emlékérem tervezője nyerhet el.

A Szabó Géza ötvösmester által alapított díjat, melyet a legjobb vertérem tervezőjének ítélnék oda, idén Fritz Mihály kapta. 1983 óta állít ki a biennálékon. Ezt a díjat 1993-ban egyszer már elnyerte. Művészetében a magyar szobrászat realista hagyományait követi. Igen jelentékeny éremművészi munkássága, amely több mint nyolcszáz művet foglal magába. Ermeit düreri pontosságú, rajzosan szikár plasztikai stílus, klasszikus mértékrend jellemzi.

Jó karakterizáló képességgel, gondosan mintázza meg modelljeinek arcvonásait. Nagy figyelmet fordít a pszichológiai jellemzésre.

A díjazottak sorában utolsónak maradt egy eddig ismeretlen művész, Nagy Máté. Ismeretlenségén nem csodálkozhatunk, hiszen még csak 26 éves. Hat érmet állított ki, valamennyi soproni részletet ábrázol. Ez sem lehet bennünket, hiszen Sopronban, a Nyugat-magyarországi Egyetem Faipari Mérnöki Kar Alkalmazott Művészeti Intézetében tanul, mestere

Soltra E. Tamás. A soproni festészetben már talán közhelynek számító részletek az érmeken új megközelítést kapnak. A lapos mintázással Nagy Máté plasztikai festői elemeket is tartalmaznak, ezért tarthatjuk újszerűnek az ábrázolási módot. A fiatal szobrász a Kiss Nagy András Emlékdíj tulajdonosa lett.

Eddig a díjazottak sora. De igazságtalanok lennének, ha még legalább 10-12 művészt nem említenénk meg az összesen 64-ből. (Terjedelmi okok miatt mindenkivel sajnos nem foglalkozhatunk.) Vegyük először a korábbi nagydíjasok sorát. Budahelyi Tibor, Gáti Gábor, Soltra E. Tamás, ifj. Szlávic László és Szöllőssy Enikő alkotásaikkal most is a tőlük megszokott minőségben vannak jelen. Budahelyi három munkáján a szigorú, tőle megszokott geometrikus formák mellett megjelenik a stilizált sziluett, portré. A szénacélból készült érme talán egy újabb korszak előfutárai. Gáti Gábor *Erények* című sorozatának két kiállított darabja sem keverhető össze más alkotásaival. A gondosan megmunkált kiemelkedő felületek és a visszafogott alapsík, no meg a magyar nyelv humorát is felhasználó címadás kimondottan „gátis”. Soltra E. Tamás sem tagadta meg önmagát. A számára oly kedves Velence térképét öntötte ezüstbe viaszvesztéssel. A nyolc részből álló térkép a technikai bravúron túl apró részletekig kidolgozott, az egyes kerületek puzzle-szerűen illeszkednek egymáshoz. Ifj. Szlávic Makrisz Agamemnon emlékezetére fából, vegyes technikával készített négydarabos sorozata az előző évek munkásságának egyenes folytatása. A festett, égetett művek mind a konstruktivitást, mind a festőiséget magas fokon képviselik. Szöllőssy Enikő öt darabból álló, *Kapuk* címet viselő kollekcója szintén viaszvesztéssel készült. Az ágakból, indákból, építészeti elemekből építkező érme szintén a rá jellemző egyedi stílust jelenítik meg.

Nem mehetünk el szó nélkül Farkas Ferenc alkotásai mellett sem. A groteszket sem nélkülöző, de a klasszikus érme közé sorolható alkotásokra már évek óta felfigyel a zsűri, díjat eddig csak egyszer kapott. Szabó Virág réz- és vashuzalokból, Szilágyi Bernadett gumiból öntött, Szilágyi Erzsébet japán selyemfonalból készített műveivel a biennálénak a kísérletezők, vagy új utakat kereső művészek csoportját jelentik.



Fotó: ifj. Szlávic László

**Thomai Ioannidou: Kristálytudat I. /
Ioannidou Thomai: Christal Mind, I**

[2011] üveg, festett, ragasztott, csiszolt /
glass, stained, fused, grinded [Ø 9 cm]

Közéjük sorolhatjuk az e témában már klasszikusnak számító Várnagy Ildikót, vagy Zsemlye Ildikót is.

Még egy csoporttal kell foglalkozni. (A csoport csak a saját rendszeremben értendő.) Kurucz Petra, Molnár Mercédesz és Szabó Áron a már említett Nagy Mátéval együtt a szerencsére mindig jelentkező fiatalok közé tartozik. Plasztikai látásmódjuk különböző, de minőséget sugall. Talán egyvalami köti őket össze. A formák lágy használata, a plasztikai líraiság. Reméljük, hogy később is a kiállítók és majd a díjazottak sorában is köszönhetjük őket.

A két évente rendezett kiállításokra általában az volt a jellemző, hogy a hagyományos és a modern egyensúlyban volt, és mindig akadt néhány új utat kereső alkotó. Most a hagyományos és modern arányában az utóbbi javára eltérés tapasztalható, ha nem is mennyiségben, de minőségben. Idén a vert érme száma is kevesebb az eddigieknél.

A biennáléhoz – szerencsére a kezdetek óta – kata-

lógus is tartozik. A *XIII. Országos Érembiennále* (2001) óta azonos arculatú katalógus, plakát és meghívó Pál Attila tervezői képességét dicséri. Apróbb változtatásokat mindig tapasztalhattunk, de ezek csak a kiérleltőbb, jobb megjelenést biztosították. A katalógus a polgármesteri köszöntő után a díjazottak felsorolásával folytatódik. A biennále kiállító művészei műveik egy-egy fotójával szerepelnek, a díjazottak két fotóval. Kalmár János önálló kiállításához és művészetéhez Bacsó Béla írt értékelő tanulmányt, ami nem könnyű olvasmány, de Kalmár művészetéről árnyalt képet kaphatunk, ha végigolvassuk. Korunk elvárásához igazodva, a katalógusok 2001-től, a *XIII. Országos Érembiennalétól* kezdve az interneten is olvashatók a www.erebbiennale.hu oldalon. Arra is remény van, hogy a közeljövőben retrospektív módon az előző kiállítások anyaga, katalógusa is felkerül a honlapra.

A katalógus L. Kovásznai Viktória, Vasas Edit és Keszhelyi Ferencné munkáját dicséri, a fotókat ifj. Szlávics László készítette, az arculat pedig a már említett Pál Attila nevéhez köthető. A kiadvány megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta, a biennále költségvetését Sopron Megyei Jogú Város Önkormányzata biztosította.

Kalmár János önálló kiállítását L. Kovásznai Viktória, az érembiennále anyagát e sorok írója rendezte a Soproni Múzeum munkatársainak közreműködésével.

A kiállítást és a katalógust végignévezve, reméljük, két év múlva, 2015-ben is elmondhatjuk: „Ha Sopron, akkor Érembiennále.”

NEMES ANDRÁS
művészettörténész

(*XIX. Országos Érembiennále. Soproni Múzeum – Lábasház, Sopron, 2013. június 23–augusztus 4.*)

Pató Róza: Ferenc pápa / Róza Pató: Pope Francis
[2013] bronz, öntött / bronze, cast [Ø 8,2 cm]

Fritz Mihály: Tóth Sándor 80 éves / Mihály Fritz: Sándor Tóth is 80
[2013] bronz, öntött / bronze, cast [Ø 12 cm]



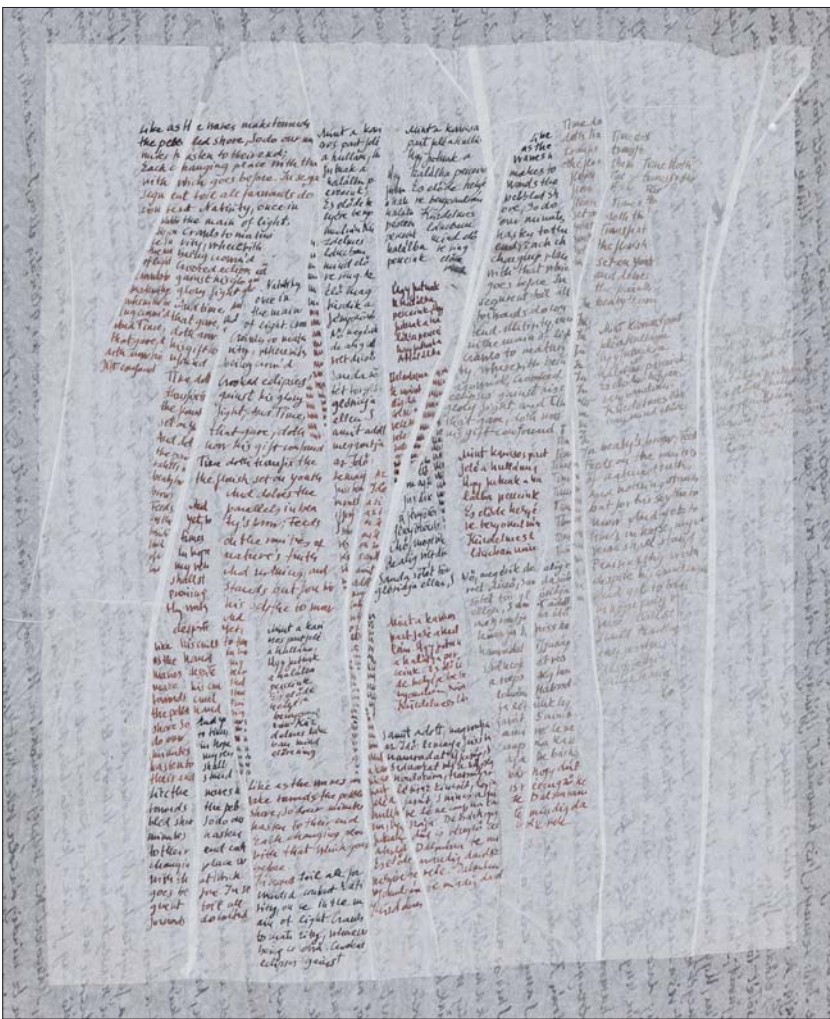
Fotó: ifj. Szlávics László

Fotó: ifj. Szlávics László

Bőrkollázsok – Papírkollázsok

Katona Szabó Erzsébet textilművész kiállítása a Cella Septichora tereiben

■ Pécs városának hét éve legjelentősebb nemzetközi vonzereje az UNESCO által az emberiség kulturális örökségének elismert 1600 éves festett sírkamrák él-



Fotó: Hegedűs Gábor



Fotó: Tóth László

Katona Szabó Erzsébet Bőrkollázsok – Papírkollázsok című kiállítása (részlet) / Leather Collages—Paper Collages. Erzsébet Katona Szabó's exhibition (detail) Cella Septichora Látogatóközpont, Pécs, 2013 / Cella Septichora Visitor Centre, Pécs, 2013

ményszerű befogadást kínáló Cella Septichora Látogatóközpont. Sopianae ókeresztény temetőjének páratlan sajátossága, hogy itt nagyszámú kisméretű családi sírkamra és nagyobb közösségi sírbolt maradt fenn, ami sejteti, hogy talán mártírok gyűjtőhelye is lehetett.

A temetői építmények egy része festett, belső terük bibliai jelenetekkel és ókeresztény szimbólumokkal díszített. A Péter-Pál nevet viselő sírkamra mennyezetén látható a 4. századi ókeresztény falfestészet nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő példája, amelyen

Katona Szabó Erzsébet: 60. szonett (Mint a kavicsos part felé a hullám) / Erzsébet Katona Szabó: Sonnet 60 (Like as the waves make towards the pebbled shore) [2010] papírkollázs; diópác, tus, egyéni technika / paper collage; walnut mordant, India ink, individual technique [55x45 cm]

bibliai jelenetek mellett a paradicsomot jelképező gazdag növényi (szőlő) és állati (páva) ornamentika között, négy fiatal medalionokba foglalt arcképei szerepelnek. Maga az utoljára feltárt és konzervált hétkaréjos késő római kápolna a Cella Septichora. Alaprajza az egész Duna-vidéken egyedülálló. Az egykori római

járószintre ereszkedő falai négy-hat méter mélységben, néhol két méter magasan is megmaradtak. Sejtelmesen tündöklik a mai járószintbe helyezett üvegplafonról áradó fényben, innen indulva járható be a több szinten feltárt temető-együttes.

A kereszténység születését dokumentáló kétszintes



Fotó: Neumann Ildikó

Katona Szabó Erzsébet:
Táj-sziget-tenger /
Erzsébet Katona Szabó:
Landscape, Island, Sea
[2003] bőrkollázs;
sertésvelúr; egyéni
technika / leather
collage; pig velour;
individual technique
[51x53 cm]

sírépítmények föld alatti része a kripta, ahova az elhunytakat mint ereklyéket téglasírokba, vagy ritkábban szarkofágokba helyezték, e fölé emlékkápolnát

**Katona Szabó Erzsébet: 75. szonett (Az vagy nekem, mi testnek a kenyér) /
Erzsébet Katona Szabó: Sonnet 75 (So are you to my thoughts as food to life)**

[2009] papírkollázs; diópác, tus, egyéni technika /
paper collage; walnut mordant, India ink, individual technique [40x35 cm]



Fotó: Katona Szabó Erzsébet

(memoria, mausoleum) emeltek. E megszentelt temetkezési helyek biztosították az átmeneti rituális szertartások szakralitását. A vallások lényege a szellemi lényekbe vetett hit, megnyilvánulása pedig az élményszerű találkozás a szenttel és a szenttől meghatározott ember válasz-cselekménye. A vallások alapja az a paradoxon, hogy a szent a legmindennapibb dolgokban nyilatkozik meg, amelyek így egy időben két minőséget képviselnek.¹ A ráismerés, a történetiség és a jelhagyás fenomenológiai kritériumai mellett a szent, a transzcendens és a szimbolikus együtteseként jön létre, annak módjaként, ahogyan az ember a természetfölöttit kezeli.² A vallás jelképei a szakrális dimenzióban rögzítettek és meghatározott módon válnak értelmezhetővé. Ahogyan a vallás szerepe a mai késő modern ember életében átalakul, megnő az ezotéria, a misztikus megtapasztalás jelentősége. Az egyén a szentet az átélés, az élmény útján tapasztalja meg, a hozzáférés pedig kulturálisan-művészileg közvetítve történik. A spiritualitás jelenkori variációi megkívánják a transzcendenciával való személyes találkozást, olyan élményforrásokat, amelyek modern társadalmi gyakorlatokhoz is kötődnek, mint amilyen a turizmus, egyszersmind kielégítik a személyes lelki felemelkedés szükségletét.³

Bachman Zoltán professzor világhíres architektúrája ennek a másik, időben és lelki dimenziókban is távoli világnak a szíven ütőn élményszerű megtapasztalását tudja inspirálni, legjobban Hadész belső terein jelenvalóvá tétele, a felhasznált anyagok átszellemitése, az üvegfödém fénymisztikája és a látogatói bejárás éteri lebegésének esztétikai effektusai által.

**A (HATVANADIK) SZÜLETÉS (NAP) MISZTÉRIUMA
A PÉCSI VILÁGÖRÖKSÉG SZÍNHELYÉN**

Katona Szabó Erzsébet ebbe a kultikus térbe, a bevezető folyosó szikár betonfalára és a kápolna 1600 éves, földdel tapasztott karéjai köré álmotda papír- és bőrkollázsainak különös együttesét, mely autonóm installációs kompozíciót hitelesíti a „hely szelleme”, viszonzásul új, mai művészi érzékenységgel, a puha és törekeny anyagok, szubtilis gondolatok, érzések és a költészet varázslatával gazdagítva amaszt. Teszi mindent egyetlen egyházi utalás nélkül, sőt az emberlét





már-már szemérmetlen mélységeiből felemelkedő áldozatos vagy kegyelemittas lélek képeivel.

Húsz éve foglalkoztatja a bőrtechnika és a falikép összeegyeztetése. Az eltérő méretű darabbőrökből készült, áttört alkotások dinamizmusát a különböző nagyságú és sűrűségű lyukasztások hálórendszere teremti meg. A festőiség szemérmesen bujkál a textiles mesterség leple alatt. Kétrétegű bőrcsendéleteinek az enkausztikához hasonlóan intenzív, elementáris fényerejét a rá helyezett perforált bőrréteg tompítja. De posztamensre állított duplán-interferálóan transzparens síkplasztikái, a geometrikus és biomorf mintákat szembesítő puha bőrdobozok, a szobrászat nyelvéen szólnak. A művészi világképnek a vállalkozáson belüli autonómiája szuverén értéké válik ezekben az egyéni technikával varrott-vágott művekben. A kompozíciós feszültség abból keletkezik, ahogyan a sertésvelőrbőr természetes, tapintásra ingerlő, provokatív megjelenése, a rejtőzésből fel-felbukkanó térillúzió, vagyis az állati eredetű anyag vaskos naturalizmusa, és az átlépés, kilépés transzcendenciája egymásnak feszül. A másik világba lépés hol rafinált trompe l'oeil-jel, hol a mozaikszerű vágásminták racionális szerkesztésével levélerezetre, lombok árnyjátékára, orga-



**Katona Szabó Erzsébet:
Rétegek a Léthe folyó
medréből I. (részlet) /
Erzsébet Katona Szabó:
Layers from the
Watercourse of River
Lethe, I (detail)**

[2003] bőrkollázs;
sertésvelőr; egyéni
technika, a teljes
méret: 45x45 cm /
leather collage;
pig velour; individual
technique, full size:
45x45 cm

**Katona Szabó Erzsébet:
A kert, a tó, a tenger
és a szél szüntelen... /
Erzsébet Katona Szabó:
The Garden,
the Lake, the Sea
and the Wind...**

[2005] bőrkollázs;
sertésvelőr; egyéni
technika / leather
collage; pig velour;
individual technique
[285x100 cm]

Katona Szabó Erzsébet:
Sűrűség, üresség
(részlet) /
Erzsébet Katona Szabó:
Density, Emptiness
(detail)



Fotó: Tóth László

nikus vagy geometrikus szabályra vezetve történik. Az áthatásokból néha még valamely archaikus stílusjegy is felsejlik. A mindenség harmóniái és a praktikum, rejtett, női mitológia párosul e meggyőzően, dekoratívan elegáns, kifinomult, ugyanakkor filozofikus alkotói magatartásban.

Rétegek, zárványok, áramlások a Léthe folyó medréből, vallomás bezártságról, az idő és a tér korlátairól, a művész személyes teljességéről, integritásáról. Bensőséges átszellemültség, az aprólékos munkából eredő monumentalitás alázata, vallomás a lélek titokzatos, elrendeltetett útjairól.⁴ Amikor nem perforál – mozaikfestményt fest a bőrrel. Nem perspektivikusan jeleníti meg öntörvényű tájait, hanem mintegy „szkenelve”, azaz mezőnként azonos nézőponttal, szemből leolvassa tapogatja le a témát.

A rend és az improvizáció, a tudatos alkotás és a megismerés spontaneitása mindig együtt jártak Katona Szabó Erzsébet korszakaiban. Az *Örvény* spirál

és racionális labirintus, megérkezés, nirvána. *A kert, a tó a tenger és a szél szüntelen...* újból a titokzatos, sűrű és üres valót firtatja. Az időtlenség szenvedélye, panteista világerzés oldja fel az időben létezés gondját. A másik dimenzió, a tér konkrét-fizikai és illuzionisztikus, virtuális létezése ugyancsak foglalkoztatja. A *Táj-sziget-tenger* hatalmas horizontokat kínál, ránk zuhanó, felhőkkel robogó égbolttal, amely néha ellenkező irányba fordulva csalja meg látásunkat. Virtuóz bőrkollázsainak megtévesztő konstrukciói, szemet becsapó térbe lépései a posztmodern manierizmus legszellemesebb vonulatát képviselik. Élő anyagból kemény vázakat épít. Fordított perspektívával kísérletezik, átadva magát a vizualitás, a geometria csapdáinak, tobzódik a paradoxonokban. Újabb titkok és varázslatok útján, a színek, árnyékok, vonalak középkori alkímiájával ösztönösen megérett-megtalált architektonikus konstrukcióival kilép egy pszeudotérbe. Egy másik, másképpen létező világba.



Fotó: Tóth László

**Katona Szabó Erzsébet: Sűrűség, üresség /
Erzsébet Katona Szabó: Density, Emptiness**

[2009] *bőrkollázs; sertésvelúr; egyéni technika; kiállítási
fotó: Cella Septichora Látogatóközpont, Pécs, 2013 /
leather collage; pig velour; individual technique,
exhibition photo: Cella Septichora Visitor Centre, Pécs,
2013 [100x80 cm]*

**PAPÍRKOLLÁZSOK ÉS KALLIGRÁFIÁK
WILLIAM SHAKESPEARE-SZONETTEKRE**

A ciklus alapjául az éveken át, kézzel préselt, gyűrt és festett papírokra tollal, tussal vagy páccal esetenként közel százszor leírt William Shakespeare-szonett-sorok szolgáltak. Kompozícióba rendezésük később történt, így megőrződött bennük az impressziók fris-

sessége. A kiemelések, hangsúlyok a költői remekműben meglelt, személyesként átélt üzenetek rituális játéka. Ezek a munkák korántsem illusztrációk, vagy interpretációk, inkább meditációs objektumok. Lélekidézés, misztérium. A kereszténység egyik bölcsőjének színhelyén különös értelemdúsulás megy végbe. Az írás – a testet öltött ige – maga is szent, a mediterrán vallások számára kultikus alaprend. A kimondás misztériuma a létezésbe hozás, a leírás és az elolvasás pedig az isteni kinyilatkoztatás nyelve. A kalligráfiában a betűk formájának jelentősége van. A templomi feliratok otléte, varázslatos létezése fontosabb a megértésüknél; végtelen/isteni értelmi bőséget feltételez. A nyelv-fenomén, a szó tárgyiasága, intencionális

**Katona Szabó Erzsébet:
Örvény /
Erzsébet Katona Szabó:
Whirl**

[2011] *bőrkollázs;
sertésvelúr; egyéni
technika / leather
collage; pig velour;
individual technique
[120x115 cm]*



Fotó: Hegedűs Gábor

Katona Szabó Erzsébet:
43. szonett (Lecsukva
lát legjobban
a szemem) /
Erzsébet Katona Szabó:
Sonnet 43 (When most
I wink, then do mine
eyes best see)

[2002] papírkollázs;
 diópác, tus, egyéni
 technika / paper
 collage; walnut
 mordant, India ink,
 individual technique
 [40x45 cm]



Fotó: Katona Szabó Erzsébet

élménye és az írás testi-ontologikus jelenvalóságának problémája számtalanszor visszatér a posztmodern kultúrában. Mint ahogy a régészeti örökségek interpretációja, (re)konstrukciója adott esetben hitelesebb lehet, mint azok történeti autentikussága. Az élmény, a misztérium és a tudomány hatásmezsgyéjén járunk.

Mindez tudva-tudattalanul ott munkál Katona Szabó Erzsébet alkotásmódjában. A törvény megtapin-

tása/létrehozása, a szubsztancia szövetének felfejtése, leképezése, a láthatatlan láthatóvá/létezővé tétele – legyen az értelmi vagy érzelmi természetű – az ő egyik fontos küldetése kezdettől. Ennek szellemében szó, varr, hímez, vág és csipkéz, teremt új gödöllői alkotóközösséget, és művel kerteket.

A Shakespeare-rel folytatott párbeszéd során az írás jelen-léte ősi varázsjelek késői rokonaként önmagában

is mágikus erővel bír. Katona Szabó Erzsébet mély, érzékeny érzelmi rokonságra talált a négyszáz éves szonettekben, amelyek – titkokkal, rejtélyekkel, talányokkal övezve – egy lángész sorsán átszűrve, örök érvényűen beszélnek vágyról, gyötrelmről, szerelemről, szenvedélyről és mulandóságról. Esztétikai azonosulás (elragadtatás) útján – az írásnak, nyomtatásnak hála – a 16–17. századi szellemóriás egy 21. századi művész katarzis-ittas igyekezetére talált: a szakadatlan másolással belebújni, átlényegülni, eggyé válni azzal a régivel, alteregójával.⁵

A kalligráfiai szövetet selyempapírra gyűrve-torlasztva-kínózva tovább fokozta az eredeti angol szöveg, és magyar fordítása szenvedelmes, túlsorduló rejtőzködését, s egyben a magáét is, a taktilis felület esztétikumában adva feloldozást egyszerre önmagának és az egykor élt lelki társnak is. A természet, a matéria szeretete és az alkotás szerelme, az érzékek és érzelmek totalitása, a művész eleganciával és könnyedséggel viselt áldozatos életvitele, nem kevésbé a kézművesség tradíciója szépséget, értéket állít, Shakespeare-rel szólva „általad megtettesül, neked”.

HUSZ MÁRIA
esztéta

Jegyzetek

1. Mircea Eliade: *A szent és a profán*. Európa, Budapest, 1987.
2. Horányi Özséb: A kommunikációról. In: Béres I. – Horányi Ö. (szerk.): *Társadalmi kommunikáció*. Osiris, Budapest, 1999.
3. Husz Mária: *Hét fejezet a kulturális örökségturizmusról*. PTE FEEK, Pécs, 2007. 120.
4. *Katona Szabó Erzsébet*. Katalógus, tanulmányokkal. 2004. ISBN 963 430 821 X
5. *Katona Szabó Erzsébet*. Katalógus, Husz Mária tanulmányával. 2013. ISBN 978-963-08-6447-3

(*Katona Szabó Erzsébet Bőrkollázsok – Papírkollázsok* című kiállítása. *Cella Septichora Látogatóközpont*, Pécs, 2013. május 25–június 23.)

Katona Szabó Erzsébet: 8. szonett (Ki Zene vagy, mért bús a zene néked?) / Erzsébet Katona Szabó: Sonnet 8 (Music to hear, why hear'st thou music sadly?)
[2010] papírkollázs; diópác, tus, egyéni technika / paper collage; walnut mordant, India ink, individual technique [60x40 cm]



Foto: Katona Szabó Erzsébet

Pelso 2013

IX. Országos Kerámia és Gobelin Biennále a Balatoni Múzeumban

Pannonhalmi Zsuzsa:
Himnusz /
Zsuzsa Pannonhalmi:
Hymn

[2011] *litofán*
porcelán, 1400 °C /
litophane porcelain,
1400 °C
[100 x Ø 20 cm]



Fotó: Gál István János

■ A római kor Balaton-elnevezése: a Pelso kilenced-szer szerepel a keszthelyi Balatoni Múzeumban rendezett *Országos Kerámia és Gobelin Biennále* címeként. A meghívó borítóján a Seuso-kincs tárgyegyüttesének feliratos, lakomát és vadászatot megjelenítő ezüstitál-rajza, a kiállító művészek és a program szövege alatt diszkrét alányomással a tál ábrázolása látható.

Keszthelynek, a Balatoni Múzeumnak művészeti életünk közelmúltjában is jelentős szerepe volt. Két kiállítássorozat kapcsolódott hozzá, amikor a Balatoni Múzeum a Veszprém megyei múzeumi szervezethez tartozott: egy partikuláris kezdeményezésből, az ex

A Pelso 2013 díjazott művészei

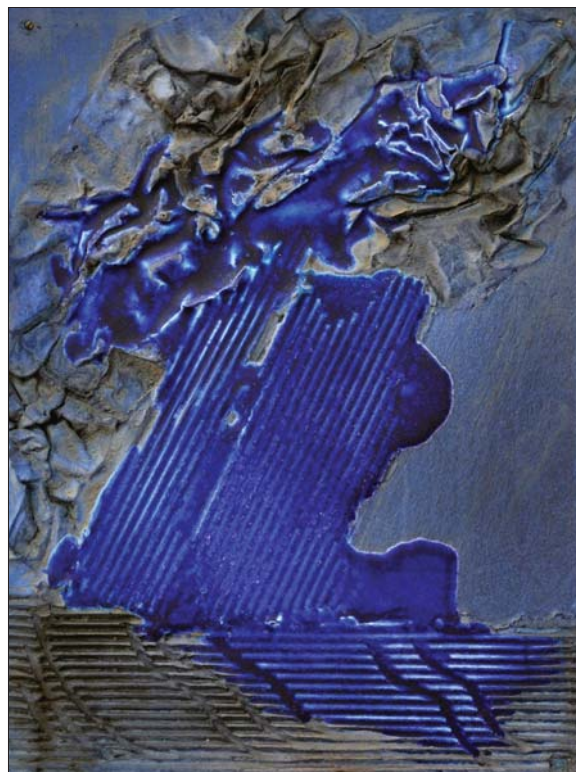
AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMÁNAK DÍJA
Kerámia-díj (megosztva)
Kun Éva: Pannonia provincia
Benkő Ilona: Özönvíz, Eső, Kitekintés
Gobelin-díj
Magyar Képzőművészek Egyesülete:
Duna-Limes kárpit

A MAGYAR ALKOTÓMŰVÉSZEK
ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK DÍJA
Kutak Adrienn: Föld, víz, tűz

A MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZEK
ÉS IPARMŰVÉSZEK SZÖVETSÉGÉNEK DÍJA
Bornemisza Eszter: Akkor és most

A ZALA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT DÍJA
Málik Irén: Sorsok

KESZTHELY VÁROS ÖNKORMÁNYZATÁNAK DÍJA
Szemereki Teréz: Római jelek és törvények



Fotó: Gál István János

Benkő Ilona: Özönvíz / Ilona Benkő: Flood
[2012] *színezett samott, 1250 °C /*
coloured chamotte, 1250 °C [52x40 cm]

libris kiállításokból lett *Kisgrafikai biennále* című, országosan elfogadott tárlatsorozat 1971-től kezdve, és 1962-től a „szükségszerűség” hozta létre, mint olvashatjuk egy katalógusban, a *Balatoni Nyári Tárlatokat*, amelyek a kortárs művészet fórumává váltak, s amelyeken odaítélték az Egy József-ről elnevezett, rangos képzőművészeti díjat. „A pannon arányosság, a mediterrán színvilág, az ember keze munkájából jól látható több ezer éves kulturáltság már rápillantásra is külön világot





**Bornemisza Eszter: Akkor és most /
Eszter Bornemisza: Then and Now**

[2012] pamut, papír / cotton, paper [210x150 cm]

sejtet a hazán belül” – olvashattuk Simon István szava-
it, amelyek az 1997 óta Keszthely városát otthonául
tekintő *Pelso* kiállítássorozatnak is vezérgondolatai le-
hettek volna.

Van azonban egy jelentős különbség, ami híven tü-
körüzi a kortárs művészet megváltozott formáit, azt a
szerepet, amelyet kulturális közéletünkben képvisel:
a *Pelso* tárlatsorozat nem a táblakép, grafika és szobr-
aszat műfajait képviseli, hanem a kerámiát és a gobelint.
Két olyan műfajt, amely több máséhoz, például a kor-

Takács Zoltán: Triumvirátus (részlet) / Zoltán Takács: Triumvirate (detail)

[2013] porcelán, 3-szor égetett (1230 °C, 800 °C, 760 °C) /
porcelain, burned 3 times (1230 °C, 800 °C, 760 °C)



Lőrinc V. Gabi:
Angyali érintés /
Gabi Lőrinc V.:
An Angel's Touch

[2013] pamut, arany-
szál, egyéni technika /
cotton, gold thread,
individual technique
[50x135 cm]



Fotó: Gál István János

Kutak Adrienn:
Föld, víz, tűz /
Adrienn Kutak:
Ground, Water, Fire

[2010] samott, 1150
°C, magasság: 40 cm /
chamotte, 1150 °C,
height: 40 cm

társ üvegművészethez hasonlóan a múlt század utol-
só harmadában vált autonóm műfajjá, s amelyek úgy
szabadultak fel anyagokból eredő műfaji kötöttségeik
alól, hogy a technikákból örökölt tudással gazdagítva
tudnak új összefüggésrendszerben létezni, és a Bala-



Fotó: Gál István János



Fotó: Gál István János

Kun Éva: Pannonia provincia I. /
Éva Kun: Pannonia Provincia, I

[2012] samott, raku / chamotte, raku [40x40 cm]

tont nemcsak mint lenyűgöző természeti tájat, hanem
mint izgalmas örökséget is képviselő, ember alkotta,
ember megélte régiót is megjeleníteni. Ezt képviselik
az egyes tárlatok konkrét kiírásai: „A honfoglalás 1100
éves évfordulója”, „Ezredvég Pannóniában”, „Hullám”,
a „Seuso-kincs ezüsttálja”, „Balatoni regék és mon-
dák”, „A balatoni fény”, „A bor, a szőlő és az azt érlelő
balatoni táj”, stb.



Fotó: Gál István János

**Magyar Márta: Egy római ló /
Márta Magyar: A Roman Horse**

[2013] *vastalapzat, kerámia, raku, magasság: 25 cm /
iron pedestal, ceramics, raku, height: 25 cm*

A 2011-ben kihirdetett konkrét 2013-as kiállítási téma: „A római limes a Duna mentén” pontosítva ugyan, de mégis tág teret adva a vizuális asszociációknak Pannóniát idézi. A Római Birodalom védelmi szolgáló határvonalat. Egy határt, amely, ha konkrétan nézzük, jelent ösvényt és hadi utakat, sáncot, sövénykerítést, földsáncot és kőfalat, árkokat, cölöpkerítéssel, Ördögárkot – Ördögborozdát, jelenti az egész védőmű-rendszert, őrtornyokkal, és a körülöttük létesített castellumokat, a katonai táborok mellett létesített polgárvárosokat, vízvezetékkel, szentélyekkel, fürdőikkel, amfiteátrumaikkal; a természetes határt is jelző Duna mentén jelent réveket és kikötőket, hadi-

flottát. Jelent egy fejlett civilizációt. Egy hatalmas térséget, azonos térségbe tartozást. Határokon belül létet.

Minél tovább soroljuk a lehetséges jelentéseket, térben és időben a limes fogalmával kapcsolatba hozható dolgokat, annál inkább elismerhetjük: a kiállítás meghirdetői olyan konkrét témát tudtak megjelölni, amely vizuálisan is hallatlanul gazdag képzettársításokat képes elindítani, a hozzá kapcsolódó asszociációk a látványban is megleveníthető dolgok gazdag kincsesárát eredményezik.

**Málik Irén: Sorsok /
Irén Málik: Fates**
[2010] *pamut, len,
műszál, szövés /
cotton, flax, synthetic
yarn, weaving*
[123x106 cm]



Fotó: Gál István János



Fotó: Csill István János

Nagy Judit: Vadkacsák
/ Judit Nagy:
Wild Ducks

[2008–2009]

gyapjú, selyem, francia
gobelin / wool, silk,
French gobelin
[200x300 cm]

Vajon kinek mi helyettesíti a teába mártott madeleine ízét, ami Proustnál a Combray-ban töltött gyermekkor idézi, hogy az elveszett több évszázados idő fátyolán át felderengjen a római világ képe? Van, aki-nél maga az őrtorony vagy az őrnaszád forma eleve-nedik meg, makett formájában. Másokat vegyes fala-zású római falak, hidak, katonai diploma- vagy tör-vényszövegek ihletettek meg, ahogy Müller Róbert nyugalmazott múzeumigazgató, régész sorolta meg-nyitójában, külön kiemelve a térképek inspirálta mű-

vek különlegességét. Valóban, a régész „szemüvegén keresztül” rajzolódik ki előttünk, egységet alkotva Bornemisza Eszter *Akkor és most* művén a hajdani te-lepülésmintázatra applikált szigorúan szabályos kuta-tóárok-rácsot. De lenyűgözve figyeljük a Magyar Kárpitművészek Egyesületének *Duna-Limes* kárpitját is, amelyet a Tabula Peutingeriana – a cursus publi-cusról, a Római Birodalom nyilvános úthálózatáról szóló különleges, vízszintesen tagolt útvonalleírás – inspirált egy valóban monumentális alkotás létreho-

zására, huszonhat művész közös munkájaként. Uralja is ez a mű a tárlat központi, fő falát, a kollektív emlékezet lenyűgöző materializálódásaként. Felsejlenek azúr és vörös foltjaikkal, arany-fekete villanásokkal villagazdaságok freskóinak színvilágai Kun Éva kerámiáin. Megelevenedik a tó légtere Nagy Judit gobelinjének vadkacsáival, a rómaiak telepítette szőlő finoman mintázott fürtje a finom, domborműves litofán lámpa hengerének záró-részén (Pannonhalmi Zsuzsa). Felismerhetőek műveken az aquincumi, balácai mozaikok ismert figurális és geometrikus motívumai, valamint más római emlékek szimbolikus jelentésű ábrázolásai is.

1997-ben a *Pelso* sorozat indításakor Lovag Zsuzsa a Seuso-kincs elvesztésének kárpótlásaként, mint értékközvetítő, értéket létrehozó fórumot üdvözölte a Balatoni Múzeumban megrendezett tárlatot. Éltre keltői, Pannonhalmi Zsuzsa, Müller Róbert, és az

Stössel Nánd: Faun / Nánd Stössel: Faun

[2012] *színezett, mintázott samott / coloured, patterned chamotte* [43x43x20 cm]



Fotó: Gál István János



Fotó: Gál István János

**Széles Judit:
Kömlödi Jupiter /
Judit Széles:
Jupiter of Kömlőd**
[2013] *pamut,
műszál, ragasztás,
kézi varrás / cotton,
synthetic thread,
glued, hand-sewn*
[60x40 cm]

idei kiállítás rendező és díjadó szervezetei is, a nagy múltú múzeum jelenlegi igazgatójával, Havasi Bálinttal együtt megállapíthatják, hogy a résztvevők kíváncsian mélyülnek el az adott témák hazai emlékeiben, és alkotó módon alakítják át korszerű üzenetekké.

Feltételezhetjük, hogy két év múlva a most kihirdetett téma: „A római kori istenségek” újból ilyen sok (csaknem nyolcvan) művészt fog inspirálni a jubileumi, tízéves tárlaton való részvételre.

GOPCSA KATALIN
művészettörténész, a kiállítás rendezője

(Pelso 2013 – IX. Országos Kerámia és Gobelin Biennále. Balatoni Múzeum, Keszthely, 2013. május 25–szeptember 16.)

Bútorok reneszánsza – Reneszánsz bútorok

A Kuny Domokos Múzeum kiállítása

■ **Játék a szavakkal?** Mi rejtőzik ebben az első pillanatban talányosnak, titokzatosnak tűnő kiállítási címben?

A rinascimento olaszul újjászületést, újjáélesztést, restaurálást is jelent, utalván a kiállított tárgyak helyreállítására.

Másrészt a cím jelzi, hogy olyan bútorokról van szó, amelyek Itáliában, vagy ottani hatásra Európában a 15–16. században, illetve a 17. század elején készültek, vagy a reneszánsz recepciója idején az 1880-as években. De készültek hiteles kópiák például a párizsi Musée de Cluny reneszánsz bútorairól is (Schmidt Miksa).

Az 1420-as évektől Itáliában a Medici család Firenzében, a pápa székhelyén, Rómában, a milánói Sforzák, a mantovai Gonzagák, a ferrarai d'Esték, az urbinói Montefeltrók s a rimini Malatesták udvarában a humanizmus talaján éled újjá az antik művészet. E korszak nagy kutatója, Jacob Burckhardt szerint is *„nem egymaga a reneszánsz, hanem a vele párhuzamosan élő olasz népi szellemmel való szoros szövetsége hódította meg a nyugati világot?”* Az új, emberközpontú művészet érdeklődése kiterjedt a környező világra, a természettudományoktól a táji szépségig, a lélekábrázolástól az újjászületett ember számára emelt palota belső kiképzéséig. *„Csodálkozva látja az ember, miként nemesíti meg a művészet minden irányba a fényűzést, miként díszíti remek edényekkel nemcsak a hatalmas pohárszéket és a könnyedebb polcot, a falakat a szőnyegek mozgalmal pompájával, a csemegét kifogyhatatlanul sok plasztikus cukrászsüteménnyel, hanem miként vonja főként az asztalosmunkát is csodálatos módon teljesen a maga körébe.”*

RENEZÁNSZ BÚTORDÍSZÍTŐ ELJÁRÁSOK: INTARZIA, FARAGÁS ÉS FESTÉS

Az intarziában valójában három művészeti ág, az építészet, festészet és a szobrászat elemei is megtalálhatóak, az összekötő kapocs pedig a perspektíva újonnan

felismert törvényeinek alkalmazása. Az intarziaműves előtt kitarult a témák új, széles spektruma, amely ornamentális, sztereometrikusan ábrázolt részletekkel, épület- és utcaképekkel, városképekkel, csendéletekkel, figurális motívumokkal: büsztökkel, térbe vagy fölkébe helyezett plasztikus alakokkal, nyitott ajtók, ablakok vagy szekrényajtók illuzionisztikus ábrázolásával gazdagodott, s mindezek a nézőben megdöbbentő valóságérzetet keltenek, és arra készítették, hogy részt vegyen e megtévesztő játékokban. Az ismert művészettörténész, André Chastel szerint a szem megcsalásának, a trompe l'oeil effektusnak három alapformáját alkalmazzák kórusok stallumain, sekrestyéék és dolgozószobák fatábláin, művészi igénnyel készült berendezési tárgyain: az álfaliskekrényt, mely félig nyitva van és „liturgikus” csendéletet enged láttatni, mértani tulajdonságai szerint elrendezett tárgyakkal (erre jó példa a Magyar Nemzeti Múzeumban ma is megtekinthető nyírbátori stallum, F. Marone olivetánus szerzetes munkája), a hamis ablakot, amely városképet, kikövezett utcát, vagy teret, szimmetrikusan elhelyezett épületeket keretez (például a tatai múzeum kiemelkedően szép kelengyeladóján), és az álfülkét, amely allegorikus figura, vagy szobor elhelyezésére szolgál.

Leghamarabb Filippo Brunelleschi, az antik épületek felmérése kapcsán próbálkozott azokkal a térábrázolásokkal, amelyek alapján őt tartják a perspektíva felfedezőjének. Ezekről a sajnos elveszett, de Giorgio Vasari által még látott festményekről írja a kortárs művészek nagy életrajzírója: *„A faberakás a kómoszaikat utánozza és a festészetet, s a legjobb munkák Brunelleschi idejében keletkeztek”*, hiszen ő volt az, aki *„tulajdon kézevel festette le a San Giovanni teret fekete-fehér márványkő lapjainak hálózatával, amelyek különös csínnel kisebbedtek”*. Továbbá: *„Nem mulasztotta el séméit megmutatni a tarsia famozaikok alkotóinak, s azok úgy fellelkesedtek, hogy ez a találkozás kitűnő ilyen nemű munkák kiindulópontja lett.”* E firenzei quattrocento-intarzia-

művesek „mesterei voltak a különböző színű fadarabkák kombinálásának olyan módon, hogy abból látképek, indadíszek és más képzelt tárgyak álljanak elő”. Ez az új intarziastílus egyidős a modern perspektívaelmélet kidolgozásával. A városképes, kaputornyos intarzia dívatja az 1440-es évektől kezdődik, az 1470-es évekre felvirágzik, és a 16. században úgyszintén tart, Magyarországon is.

Kezdetben fekete-fehér, illetve sötét és világos lapokkal dolgoztak, majd Fra Giovanni da Verona találta fel a forrázással előállított színeket, és alkalmazta a veronai Santa Maria in Organo hamis ablakba komponált városkép-intarzia művén, állítja Mario Tinti *Il Mobilio Fiorentino* című művében.

A perspektíva mesterei a teret logikus szerkezettel látták el, gyakorlati módszereket találtak, hiszen a mérőlegések és az enyészpontban összefutó egyenesek metszéspontjai geometrikus hálózatot alkottak, ez a háló a képet könnyen kivágható elemekre bontotta: a köveket négyzetes lapjai a perspektívikus hatás folytán trapézzá alakulnak, és a harmadik dimenzió látszatát keltik.

Magyarországot valójában már a 14. századtól dinasztikus, politikai és kulturális kapcsolatok fűzték az itáliai városokhoz. Magyarországi mecénások, Filippo Scolari (Ozorai Pipó temesi főispán) és Andrea Scolari (váradai püspök) művészetpártoló tevékenységének eredményeképpen számos firenzei művész eljutott hazánkba nemcsak a neves festő, Masolino da Panicale, hanem például Manetto Ammanatini „maestro di tarsia”, Brunelleschi barátja és Pellegrino della Tarsia intarziáműves is. Budán egyre népesebb kolónia telepedett le, akik meghonosították a firenzei stílust az országban. Giorgio Vasari szerint az egyik legnagyobb firenzei intarziátor, Benedetto da Maiano személyesen is jelen volt a magyar király udvarában, két

rakott művű ládával akart kedveskedni Mátyásnak, „de amikor azokat kicsomagolta, látta, hogy a víz és a tenger nedvessége fellazította az enyvet, s majd minden intar-



Karosszék / Armchair

Itália, 16. század, diófa, faragással, az összekötő lécek kereteiben és a karfán inkrusztált, jávorfa és diófa betétekkel (Kuny Domokos Múzeum, Tata) / Italy, 16th c., walnut with wood carving, with incrustated maple and walnut inlays on the arm rests and in the frames of the connecting laths (Kuny Domokos Museum, Tata)



Fotó: Varga Edit

Kelengyeláda / Hope chest

Dél-Németország vagy Svájc, 16. század vége – 17. század eleje, fenyőfa alapon diófa, cseresznye-, körte-, paliszander-, mahagóni- stb. intarzia, borítás és famozai, faragott, vésett részekkel (Kuny Domokos Múzeum, Tata) / Southern Germany or Switzerland, late 16th–early 17th c., walnut, sour cherry, pear, rosewood, mahogany etc. inlay, covering and wood mosaic on fir wood base, with carved and engraved parts (Kuny Domokos Museum, Tata)

zia darab a földre bullott. A művész, akit a nyilvános fel-sülés nagyon bántott, amennyire csak lehetett az intarziát újra összeállította, úgyhogy a király igen meg volt eléged-ve”. Hogy igaz-e Vasari meséje, kétséges, az azonban bizonyos, hogy a budai palota kőfaragványain érződik a da Maianók stílusának hatása. Benedetto da Maiano mellett, írott források szerint, több faragó és intar-ziaműves is megfordult Mátyásnál, például Chimenti

Camicia, Mátyás udvari építész, Bartolomeo da Cit-to, Albizzo di Lorenzo, Vittorio di Pietro Simone és Domenico da Simone is. A firenzeiivel egy időben egyedül Magyarországon, Mátyás udvarában jelent meg a toszkán stílus, amely a budai palota kisugárzó ereje következményeként a király halála után a Jagel-ló-korban is jellemző maradt, konzerválódott, sőt ta-lán erősödött is. Ez páratlan Európában, ahol ekkor, a



Fotó: Varga Edit

**Bútorok reneszánsza – Reneszánsz bútorok című kiállítás (részlet). Enteriőr emeletes szekrényvel, credenzával, háttas széssel és bolognai asztallal /
Detail of the exhibition The Renaissance of Furniture—Furniture from the Renaissance.**

Interior with cupboard, credenza, backed chair and table from Bologna

emeletes szekrény: Bologna, 16. század, diófa, faragott, esztergált részletekkel; credenza: Itália, 16. század, diófa, faragott, esztergált részletekkel; háttas szék: Itália, 16. század, diófa, faragott, részben aranyozott, bőrkárpitja új keletű; asztal: lásd a 27. oldalon (Kuny Domokos Múzeum, Tata) / cupboard: Bologna, 16th c., walnut, with lathed parts; credenza: Italy, 16th c., carved, with lathed parts; backed chair: Italy, 16th c., carved, partly gilded, with new leather upholstery; table: see page 27 (Kuny Domokos Museum, Tata)

16. század elején már a lombard cinquecento-mesterek terjesztik az új stílust. A magyar Jagelló-korszakban (1490–1526) így továbbra is megmaradnak a szigorú toszkán formák az itt maradt itáliai ornamentátor-kolónia munkái révén. E mesterek egyrészt II. Ulászló, másrészt Ippolito d'Este udvarában működnek. 1506-ban az egri székesegyház részére Niza Fiorentinusszal terveztetnek stallum-modellt, amelyet aztán a kassai János mester készít el. A következő évben ugyancsak Niza Fiorentinus a zágrábi székesegyház részére farag stallumokat Szegedi Lukács püspök megbízásából.

Az itáliai reneszánsz első jele a magyarországi bútorművészetben az olasz intarziatechnika elterjedése. Legkorábbi és legegyszerűbb megjelenési formája a geometrikus intarzia (tarsia a toppo) vagy tömbintarzia, valójában a „design” első megjelenési formája.

Az intarziátorok a geometrikus intarzia ismétlődő motívumait sajátos, valójában perzsa, keleti eredetű eljárással készítették. A különféle díszítőelemeket, csillagot, felfűzőtkocka-mustrát, halszállkamintát vagy akár várostornyot „előre gyártott” elemekből rakták össze. A kívánt mintát kötegbe rendezett, sokszínű, szorosan összeragasztott rudacskákból kapták olyan módon, hogy a kötegeket, azaz hasábokat keresztben – mint a szalámit – vékony lapokra szeletelték. E lemetszett, azonos méretű egységek egymás mellé rakásával jóval gyorsabban tudtak szalagszerű, vagy akár nagyobb felületet díszítő famozzaikat készíteni.

Franz Windisch-Graetz osztrák bútortörténész megállapítása szerint a magyar bútorművéség kevés, ám nagyon korai tárgyi emléken a tömbintarziát mintaszerűen alkalmazták. Erre magyarázatul szolgálhatnak azok a már említett források, amelyek szerint 1479 körül firenzei, Budára szegődött legnaiuolók fordultak meg Mátyás udvarában.

A tömbintarziát számos felvidéki és erdélyi stallumon megfigyelhetjük, Szászbogácson például Reychmut János gesegvári asztalos a mellvédek és a dorsálék keretszegélyeül választotta az apró toronyberakásokat.

Tarsia a toppo, geometrikus berakású a diósgyőri stallum, a miskolci Avasi templomban. A Felvidéken,

Szepes és Sáros megyében tömbintarziával és már tarsia in prospetto technikával előállított stallumokkal is találkozhatunk. Talán az egyik legszebb, Bártfa városának egykor Szent Egyed-templomában álló kétülékes stalluma, jelenleg szintén a Magyar Nemzeti Múzeum kiállításán látható. Itt a pad és a mellvéd szerkezetét kiemelő keretelő léceket, a halántékfalakat, a kartámla szegélyét és az oromzatot még geometrikus famozzaik: felfűzőtt kocka, élére állított rombusz, csillagmustra díszíti, a mellvéden, az oldalakon és az ülés hátfalán azonban már megjelenik az ideális városkép: térben ábrázolt többemeletes torony, zárt, fakorlátos nyitott erkélyekkel, gömbös, zászlós toronysisakkal, felvonóhidak, lőréses várfallal. A lőcsei háromülékes stallumot 1516-ban Gergely, késmárki asztalosmester, a késmárki Thököly várkapolna padját 1544-ben Láng János és fia, Kristóf készítette. A már említett Windisch-Graetz megfogalmazása szerint: „*az asztalosmestereknek sikerült itt az intarziáművészet egysíkúságát a három dimenzió látszatának érzékeltesével teljesen legyőzni.*”

Kitekintést nyújtó árkádnnyílásokba komponálták a márvánnyal kikövezett utcájú városok egy részletét a tatai bútorkiállítás egyik kelengyeládáján is. Az ideális architektúrák meggyőző hatását emeli a perspektivikus szerkesztés fő eleme a sakktáblás padló, amely – Vasari Brunelleschiről írott sorait ismételném: fekete-fehér – sötét-világos – márvány kőlapjainak hálójával különös csinnel kisebbedik. E városképes, kaputornyos intarziák előképei a festett veduták és a már sokszorosított eljárással készült metszetek, építészeti veduták lehettek, mintalapként szolgálva az intarziáműveseknek.

A német reneszánsz művészet terjesztői is Itáliában megfordult művészek voltak: Albrecht Dürer és Peter Flötner. Utóbbi metszetgyűjteménye: Kunstbuch-ja, halála után 1549-ben jelent meg. Bútortervei gazdagon díszített architektonikus jellegű berendezési tárgyakat ábrázolnak, asztalosok, ötvösök körében ismertek voltak az ún. monogramos kismesterek, HG (Pfalz) és HS (Thurgau) mesterek mintalapjai mellett. HS mester asztalosként is dolgozott, fő műve a németországi Chur városka Waldstein kastélyának faburkolata.

A német reneszánsz bútorművészetben, miként a gótikában, elkülönül egymástól az északi és a déli területek tárgyi emlékanyaga. Északon a németalföldi bútorművesség hatása erősebb, délen Augsburg lesz a bútorművesség központja, hozzá igazodnak a 16. századi tiroli műhelyek és a svájci kantonok is. Augsburgban a furnérvágó gép feltalálása után már megjelenik a fűrészelt intarzia. Addig ugyanis késsel vágták az intarziát, a kést mindig szálirányban tartva.

A tatai kiállítás kelengyeládáján éppen a restaurátor fedezte fel az ében- és a mahagóniberakásokat. Ezeket a fákat az adott korszakban nem használták Magyarországon, Tirolban és Svájcban viszont igen. Ezen a ládán német nyelvű vasúti cédula is található. Az egykori tulajdonos közlése szerint e tárolóbútor a Lónyay-hagyatékából való, továbbmenve feltételezhető, hogy a tárgy gróf Lónyay Elemér oroszvári kastélyának berendezéséhez is tartozhatott. Rudolf trónörö-

kös halála után özvegy felesége, Stefánia belga királyi hercegnő újból házasságot kötött: Lónyay Elemérrel. Újabb feltételezés, hogy talán Stefánia is hozhatta házasságába kelengyeládáját, amelynek fő értéke, hogy talapzati része, ún. zsámolya is megmaradt. Ugyanis használat közben a lábukat megleghamarabb tönkretették, s ezeket az idők során ritka esetben rekonstruálják, egyszerűen pogácsa alakú lábakra helyezik a ládatesetet, ha továbbra is használni kívánják. Ettől tűnnek alacsonyabbnak e fennmaradt késő reneszánsz tárolóbútorok.

Az európai reneszánsz bútorok díszítésének másik fontos módja az intarzia mellett a faragás. A zömmel 16. századból származó faragott bútorok alapanyaga a diófa. Az intarzia és a festés lefedi a felületet, ami a faragásnál viszont előtérbe kerül. A diófa a legalkalmasabb a faragásra, a legszebb rajzú és struktúrájú, és a legmélyebb fényű. Franciaországban a 16. század

Kelengyeláda / Hope chest

*Itália, 16–19. század,
diófa, faragott, a
homlokzaton
diógyökekről borítású
betétekkel (Kuny
Domokos Múzeum,
Tata) / Italy, 16–19th
c., walnut, carved,
with inlays covered
with walnut root
on its front (Kuny
Domokos Museum,
Tata)*



Fotó: Varga Edit



Fotó: Varga Edit

Asztal / Table

*Bologna, 16. század,
diófa, faragott,
esztergált (Kuny
Domokos Múzeum,
Tata) / Bologna,
16th c., walnut,
carved, lathe (Kuny
Domokos Museum,
Tata)*

második felében, II–IV. Henrik uralkodása idején már előírásoknak megfelelően „öreg diót” használnak, amely alkalmasabb a precízebb faragásra az I. Ferenc korabeli tölgyfával ellentétesen, ugyanis a megfelelően kiszáritott és kezelt diófa ereinek játéka önmagában is díszíti a tárgyat, s a jól kiválasztott anyag szépségében rejlő tulajdonságokat remekül ki lehetett használni. Charles Estienne (1504–1564) *Maison rustique* című könyvében hangsúlyozza, hogy a legszebb munka diófából készül, Bernard Palissy *Recept véritable*-ja pedig már azt is előírja, hogy a szép bútorthoz öreg, érett diófát kell használni.

Az európai reneszánsz bútorművészet történetében vezető szerepet játszó Itáliában is diófát használnak. Jellemző, hogy míg a quattrocentóban az intarzia és a festés, a cinquecentóban inkább a faragás kerül előtérbe.

Az itáliai reneszánsz otthonokban viszonylag kevés a bútor, de a kortárs művészeti ágakhoz hasonlóan itt is törekednek a vonalvezetés egyszerűségére, szigorúságára, a mértékletes dekorációra. A bútor tagolása építészettől kölcsönzött elemekkel, oszlopokkal, fél-oszlopokkal, pilaszterekkel, hermákkal történik.

Az új bútorműfajok sorában megjelenik a kelezőláda mellett az edénytároló szekrény, ha nagyobb méretű, credenza, ha kisebb, credenzone, és a láda megkettőzéséből: az emeletes szekrény. Az előbbieket előkelő paloták ebédlőtermeiben edények tárolására, az utóbbit lakószobákban ruhanemű tartására használták.

1978-ban került Tatára Szabados Daisy és Holló László gyűjteményéből egy credenza és egy emeletes négyajtós szekrény. A credenza állatkarmos lábakon áll, kétajtós. Hangsúlyos és lehúzható zárólapja alatti

kávarészében öt kis fiók helyezkedik el. Az ajtószárnyakon rozettás keretben álló rombuszba komponált gombos fogantyú. Firenzében készülhetett, ellentétben az emeletes szekrényvel, amely minden valószínűség szerint bolognai. Az itáliai reneszánsz e jellegzetes típusait a tatai kiállítás is eredeti kialakításukat mutató, régi részletekből a 19. század végén összeállított és kiegészített példányokon tudja szemléltetni.

Észak-Itáliában a 16. század végén jelenik meg a baluszteres lábú, ún. olaszlábos asztal, amelynek négy esztergályozott, vagy sima oszlop-lábát rudak kapcsolják. Ez az ún. bolognai asztaltípus lehet kicsi, vagy nagyméretű, mint a tatai múzeum darabjai. Lapjuk mindig szögletes. Ha kicsi, akkor gyakran ágy mellett áll, és apró tárgyakat, imakönyvet, gyertyát tartanak rajta, ha nagyobb méretű, akkor az új paloták ebédlőtermeiben a tér közepén kap helyet, nehezen mozgathatósága következtében már állandósulva. Ebben az időben ugyanis már ritkán találkozunk a középkorban megszokott, ún. bakra állított provizórikus asztallapokkal, étkezés után már nem kell asztalt bontani, a csapószéket nem kell használat után „összecsapni”. A belső terek differenciálódásával, az ebédlők kialakulásával ezek a bútorok már végleges helyet kapnak.

Itáliában valójában már az 1530-as évektől fokozatosan érvényesül egy új tendencia: az addigi nyugodt, kiegyensúlyozott formával harmonizáló, szigorú, visszafogott, egyszerű bútorokat egyre inkább kiszorítják a rafinált, különös, érdekes idegenszerű berendezési tárgyak. Eddig az antik magasztos formakincse volt követendő példa, ezután a quattrocento-ideáltól való elfordulás észlelhető. Ez a szemlélet- és ízlésváltozás egy jelentős történelmi eseménnyel hozható összefüggésbe, amely egész Itáliára kisugárzott, és ez a sacco di Roma, 1527-ben. Róma kifosztása az emberközpontú, humanista reneszánsz optimista világnézetét kérdőjelezte meg. A félsziget V. Károly és I. Ferenc hadakozásainak színtere lett. A francia, spanyol, német kapcsolat felerősödött, s e sokféle forrásból egy sajátos új stílus, a manierizmus alakult ki. A bútortervezés most még inkább a vezető irányt megszabó művészek, építészek és szobrászok hatása alá került.

Az itáliai manierizmus jellegzetes széktípusa az ún. lombard szék. Felső-Itáliában, Lombardiában már a

16. század második felében megjelenik, és itt még a 17. század elején is gyakori. Innen indul el hódító útjára délnémet városokba, Ausztriába és az Alpok vidékére, Magyarországra is eljut. Háttal és karos változata ismert. Ezzel a típusú székkal, kiegészített, felújított, újrafogalmazott 19. századi változatban a kiállításon is találkozunk. Hasábos lábát elől volutás, csigás palmetta, drágakövet fából utánzó ún. cabochonnal ékes kartus köti össze. A lábak e díszes összekötői az ülőlap alatt és a támlán ismétlődnek, az egyenes karfát orsós tagok tartják.

Még egy fontos bútordíszítő eljárásról kell megemlékeznünk az itáliai reneszánszban: a festésről. A legnagyobb festők is vállalják egy-egy cassone, kepengeláda kifestését, például Giotto barátja, Taddeo (†1366) és Agnolo (†1396) Gaddi, Simone Martini (1280–1344), Lippo Memmi (működése: 1317–1347 k.), Pietro Lorenzetti (1280–1348), Thomasso Masaccio (műk. 1401–1428), Paolo Uccello (1396–1475), Benozzo Gozzoli (1420–1497), Andrea del Castagno (műk. 1423–1457), Bernardino Pinturicchio (1454–1513), Sandro Botticelli (1444–1510), Antonio del Pollaiuolo (1433–1498), Benozzo Gozzoli (1420–1497), Filippino Lippi (1457–1504), Domenico Ghirlandaio (1449–1494), Piero della Francesca (1416–1492), Luca Signorelli (1441–1523) is. Paul Schubring *Cassoni* című könyvében az itáliai kora reneszánsz ládáit és ládaképeit ismerteti. A felsorolást tőle vettem át.

A láda idővel elhasználódik, de díszes előlapját nagy múzeumokban ún. cassone-képként ma is őrzik. A budapesti Szépművészeti Múzeumban ma is rácsodálkozhatunk ezekre a cassone-képekre, anélkül, hogy tudnánk, ezek a képek, eredetileg, funkciójukat illetően egykoron ládák tartozékai voltak.

VADÁSZI ERZSÉBET
művészettörténész

(Bútorok reneszánsza – Reneszánsz bútorok. Kuny Domokos Múzeum, Tata, 2013. március 14–december 31. A kiállítást rendezte Kövesdi Mónika, a bútorokat restaurálta Papp Kinga.)

A kiállításmegnyitó rövidített, szerkesztett változata.

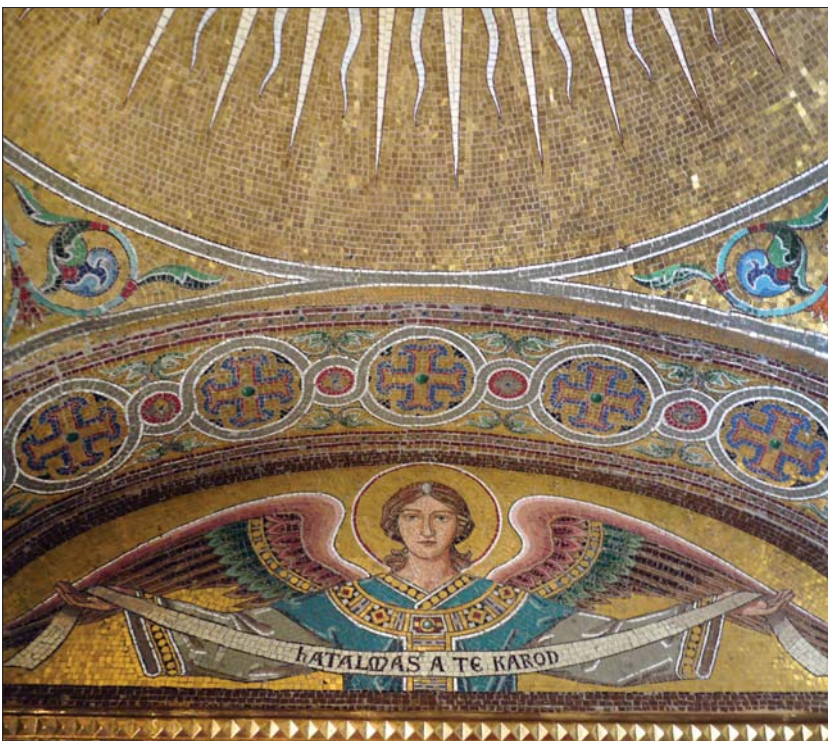
A Szent Jobb kápolna a Balaton partján

■ Balatonalmádi büszkesége az a kápolna, amely az 1950-es években a pusztulástól megmentett budavári Szent Jobb kápolna művészi értékeit őrzi.

Az első magyar király, Szent István különleges módon fennmaradt jobb keze, a Szent Jobb, évszázadok óta a magyar katolikusság által kiemelt kultikus tisztelettel övezett ereklye. A közel egy évezredes viszontagságokkal teli története nemcsak egyháztörténeti vonatkozásokat hordoz, hanem számos iparművészeti alkotás megszületése is kapcsolódik hozzá.

Az évszázadok során a Szent Jobb kultusza alapvetően felekezeti keretek között állt fenn, mégis az 1848–49-es forradalmat és szabadságharcot követő elnyomatás vége felé, 1860-ban megtartott budavári körmenetben történő nyilvánosság elé tárása, feleke-

Angyal-ábrázolás az oldalfalon, Szent Jobb kápolna, Balatonalmádi / Angel's head rendered on a side wall. The Chapel of the Holy Right Hand of King St. Stephen, Balatonalmádi



Szent Korona-ábrázolás a bejárat feletti mozaikon, Szent Jobb kápolna, Balatonalmádi / The Holy Crown of Hungary rendered on the mosaic above the entrance. The Chapel of the Holy Right Hand of King St. Stephen, Balatonalmádi

zettől függetlenül, a Habsburg-hatalommal szembeni ellenállás kifejezésére adott lehetőséget.

Az ereklyét 1771 és 1944 között a budai vár területén őrizték. Az 1890-es években a budai várbeli építkezéseket tervező Hauszmann Alajos (1847–1926) a Szent Jobb kápolna új helyen történő megépítésének indokait 1912-ben így mutatta be: „*Úgyszintén szükséges volt, különösen a régi palota északi négyszögébe a kocsiközlekedést a forgalom igényeinek megfelelően rendezni. Ezen négyszögudvarban épült Mária Terézia alatt a Szent Zsigmond-kápolnához egy oldalkápolna a »Szent Jobb« őrzésére. Ez az oldalkápolna útját állotta a kocsiközlekedésnek és csak kitérővel lehetett az udvaron áthajtani, ami annál kellemetlenebb volt, mert ünnepélyeknél ez szolgált egyedüli közlekedő útvonalul. Egyenes irányú közlekedés elérése végett és hogy a szemben álló két kapu egy és ugyanazon tengelybe essék, szükséges volt ezt az oldalkápolnát eltávolítani és a »Szent Jobb« őrzésére a Zsigmond-templom belsejében megfelelő helyet teremteni. E célra a szentély mögötti folyosó egy részét elfalaztattuk és ajtót nyitottunk a szentélyből. E kis kápolna igen nemesen*

és a szent ereklyéhez méltó dísszel van kiképezve. Kupolája arany mozaikból, falai márványból készültek.²¹

A Szent Jobb kápolna Roskovics Ignác (1854–1915) festőművész által tervezett mozaikegyüttese túlélte a 20. század pusztításait. A neves üvegfestő és mozaikészítő, Róth Miksa (1865–1944) műhelyében 1900-ban kivitelezett kis kupolás kápolnát borító mozaik Szent Istvánt és a magyar Szent Koronát ábrázoló kompozíció. A kápolna a budai várpalota 19. század végi átépítésének méret szerint talán legkisebb önálló új téralkotása volt, de szimbolikus jelentésével a palota kiemelt jelentőségű helyévé vált.

A Szent Jobb kápolna négyzet alaprajzú szakrális terének szellemi központja a márványból faragott oltármenza – az eredetileg a Szent Jobb őrzésére szolgált neogótikus ereklyetartó fülke –, ebben volt 1900 és 1944 között a szent király kezét tartalmazó, 1862-ben készített neogótikus stílusú ereklyetartó. A fülke fölötti falfelületen Szent István egész alakos ábrázolása látható.

Az első magyar királyt bölcs uralkodóként megjelenítő mozaik, Szent Istvánt a magyar Szent Koronával a fején, kezében az országalmával és a jogarral mutatja be.

A király portréjával szemben, a bejárati ajtónyílás fölötti félköríves falfelületen az Árpád-ház ezüst-vörös színű vágásokból álló címerpajzsa, valamint az apostoli kettős keresztet ábrázoló címerpajzs fogja közre a Szent Korona dicsfényvel övezett megjelenítését.

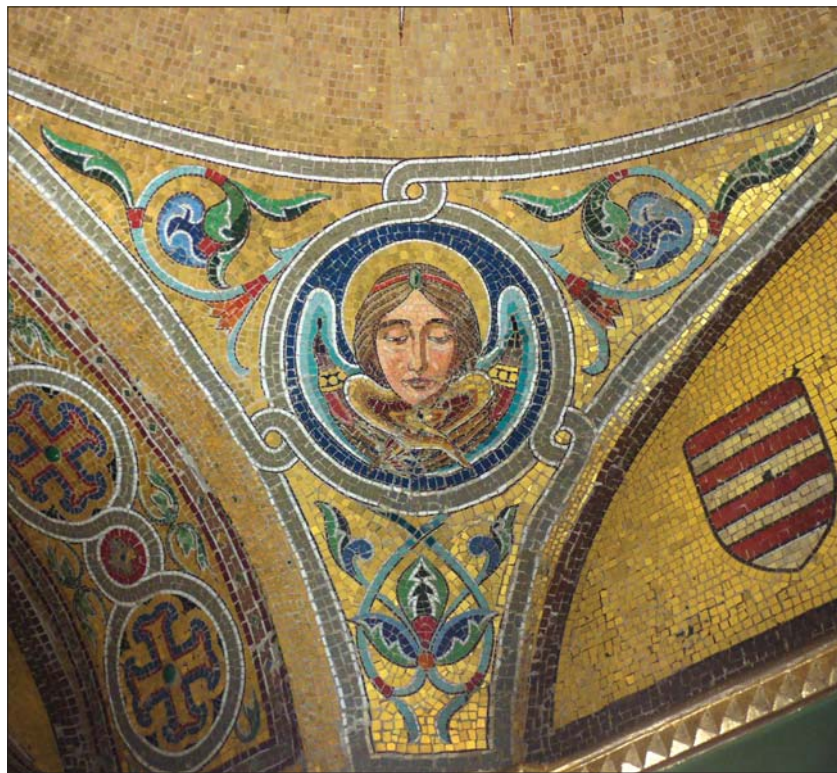
A kápolna másik két, egymással szembenező oldalán szárnyas angyal tart kezében egy-egy mondatszagot, az egyikén: „Hatalmas a te karod”, a másikon „Magasztaltassék a te Jobbod” felirat olvasható. A kupolát tartó csegelyek falfelülete angyalfejeket ábrázoló mozaikokkal díszített.

A Szent Jobb kápolna művészi értékei napjainkban, a Medgyaszay István (1877–1959) építész által 1930-ban Balatonalmádiban tervezett Szent Imre-plébánia-templom mellett kialakított kis helyiségben láthatóak. A második világháború pusztításait túlélő, de az 1950-es évek elején lebontásra ítélt kápolna mozaikdíszítéses kupolarészét, annak tartópilléreit, az ereklye nélküli neogótikus fülkét és a kovácsoltvas ajtókat

Pintér Sándor (1910–1987), Balatonalmádiban több évtizeden keresztül szolgáló plébános gondos odafigyelése mentette meg.

A mozaikok Balatonalmádiba szállításában részt vevő Tóth János így emlékezett vissza a plébánossal közös értékmentő munkára: „Pintér atyával bementünk a Várgondnokságra, hogy mi szeretnénk megmenteni [...] a Szent Jobb kápolna fülkét és azt onnan Almádiba elhozni. Közben Bicskei K. István [szobrászművész – M. M.] összeköttetése révén felvettük a kapcsolatot egy mozaik-restauráló csoporttal, melynek vezetője Schillinger művész volt. Felgyorsultak az események. A mozaikosok a mozaik színdalára speciális papírt ragasztottak. Utána az egész felületet leszedték spakliszerű szerszámokkal, és a Várkápolna melletti egyik épületben – a volt Udvarlaki Órség szobáiban hatalmas asztalokra terítették ki. [...] Az 1956-os események kissé visszavetették a munkát. A mozaikosok, élen a vezetőjükkel jórészt disszidáltak. Új szakember-

Angyalfej-ábrázolás az egyik csegelyen, Szent Jobb kápolna, Balatonalmádi / Angel's head rendered on one of the pendentifs. The Chapel of the Holy Right Hand of King St. Stephen, Balatonalmádi





**A Szent Imre-templom
főhomlokzata,
Balatonalmádi /
Main front of the
St. Emmerich Church,
Balatonalmádi**

gárdát kellett szervezni a helyreállítás folytatásához. Ez is sikerült 57 tavaszán.”²

Pár hónappal később Tóth János segített Csepel típusú teherautót szerezni 1957 ősszén a kápolna mozdítható részeinek elszállításához. Balatonalmádban



mindenki összefogott, hogy a kápolnát új helyén fel lehessen állítani. Megérkezése után a kupolát emelőbakkal leemelték, majd felgördették a templom sekrestyéje melletti területre. Ezután a mozaikos szakemberek a szállítás során levált szemeket helyreállították.

Balatonalmádi lakossága az elmúlt ötvenöt évben nagy odafigyeléssel vigyázta a budai vár egykori kicsiny „ékszerdobozát”. A Balaton partján található Szent Jobb kápolna egyszerre emlékeztet a mozaikokat készítő Róth-műhely kvalitásos munkájára, a pusztulás éveiben az alkotásra felfigyelő Pintér Sándor plébános értékmentő tevékenységére és a Dunántúl katolikus népének Szent István király iránti tiszteletére.

MILLISITS MÁTÉ
művészettörténész, művelődéstörténész

Jegyzetek

1. Hauszmann Alajos: *A magyar királyi vár*. Budapest, 1912. 42–43.
2. *Visszaemlékezés a Szent Jobb kápolna megmentésére*. 2013. június 13-án történt letöltés: <http://mkdsz1.freeweb.hu/arh/almadi02.htm>

A fotókat a szerző bocsátotta rendelkezésünkre.

Szent István-ábrázolás az ereklyetartó fülke felett, Szent Jobb kápolna, Balatonalmádi / St. Stephen rendered above the shrine niche. The Chapel of the Holy Right Hand of King St. Stephen, Balatonalmádi

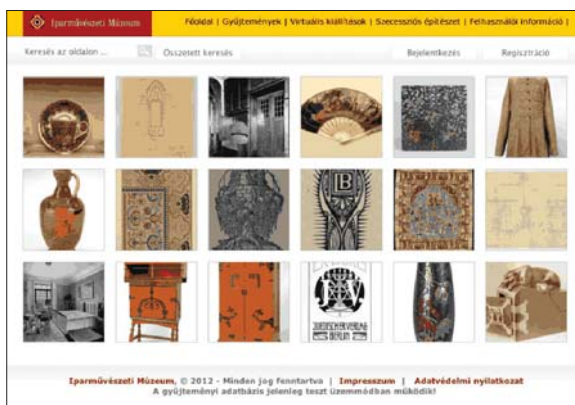


A Szent Jobb kápolnát „őrző” Szent István-szobor, Balatonalmádi / Statue of King St. Stephen ‘guarding’ the chapel. Balatonalmádi



Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményi adatbázisa

Az Iparművészeti Múzeum online gyűjteményi adatbázisának nyitóoldala / Home page of the online database of the collection of the Museum of Applied Arts, Budapest

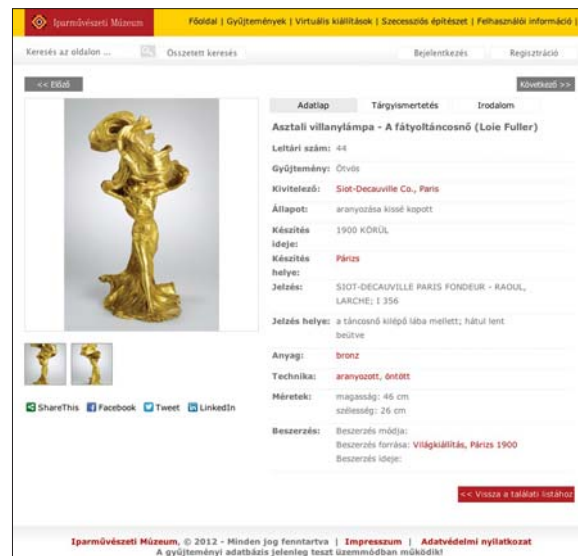


Az elmúlt másfél évben az Iparművészeti Múzeum a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával korszerűsítette számítógépes műtárgy-nyilvántartását és elkészítette ezen alapuló online gyűjteményi adatbázisát. Az internetes felületen jelenleg már csaknem 5000 műtárgy fotóval illusztrált ismertetése érhető el, és ez a szám folyamatosan bővül. A műtárgy-adatbázis a műtárgyokról részletes leíró adatokat, valamint rövid tárgyismertetést és bibliográfiát is közöl, továbbá rendszerint az összkép mellett különféle részletfelvételeket is. A korlátozás nélkül hozzáférhető, nyilvános adatbázis tartalmi és formai mintaképét a világ nagy múzeumainak internetes adatbázisai jelentik, például a londoni Victoria & Albert Museum vagy a New York-i Metropolitan Museum of Art hasonló honlapjai (<http://collections.vam.ac.uk/>; <http://www.metmuseum.org/collections>).

→
Az Iparművészeti Múzeum online gyűjteményi adatbázisának egyik műtárgy-adatlapja / Data page of an object in the online database of the collection of the Museum of Applied Arts, Budapest

A Vargha Balázs (Stalker Stúdió) tervei nyomán elkészült gyűjteményi portálon a felhasználók több úton is eljuthatnak a nyitólapról az egyes műtárgyakhoz: lehetőség van az egyszerű és összetett keresésre, böngészni lehet az Iparművészeti Múzeum gyűjteményei szerint, továbbá a tájékozódás megkönnyítése érdekében összeállítottunk egy sor tematikus virtuális tárlatot is. A már elkészült virtuális kiállítások között

megtalálható a múzeum főműveit bemutató válogatás, az Esterházy-kincstár, valamint az oszmán-török szőnyegek online tárlata, állandó kiállításaink anyaga, valamint legújabb szerzeményeink. Ezek közül a *Szeccsessió tárgyak* című virtuális kiállítás a leggazdagabb, amely jelenleg az Iparművészeti Múzeum 2256 tárgyát mutatja be. A szeccsessió virtuális tárlat tartalmazza az Iparművészeti Múzeum gyűjteményeiben őrzött magyar és nemzetközi szeccsessió műtárgyak fotóit, valamint a Lechner Ödön által tervezett főépület fotóit, tervrajzait, díszítőelemeit (külön az épületnek szentelt virtuális tárlaton). A virtuális tárlat szakmai alapját az Iparművészeti Múzeumban 1996-ban megnyílt stílustörténeti kiállítás katalógusa jelenti (*Szeccsessió – a 20. század hajnala. Kiállítás az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből, 1996*). A katalógusban összesen 730 tárgy szerepelt, amelyek teljes köre feldolgozásra került a virtuális tárlat számára. A szeccsessió virtuális tárlat az egyes tárgyakra fényképet, alapadatokat, valamint szöveges leírást közöl. A



Iparművészeti Múzeum | Főoldal | Gyűjtemények | Virtuális kiállítások | Szecessziós építmény | Felhasználói információ |

Keresés az oldalon... Összetett keresés Bejelentkezés Regisztráció

Gyűjtemények

- Bútorgyűjtemény**
A Bútorgyűjtemény 4000 darabot számláló kollekciója berendezési tárgyak (bútorok, hangszerek) mellett egyéb famunkákat (kísérletkísérő, népszokásalkotmány, játékok) is őriz. **Bővebben >>>**
- Kisgyűjtemények**
Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményei közül a Kisgyűjtemények a legváltozatosabbak: elvándorló és bűnműveltség remekét gyűjtő, de tulajdonképpen minden tárgyfajta, Magyarországon egyedülálló a műves könyvkötéseket is. **Bővebben >>>**
- Textil- és viseletgyűjtemény**
A 17000 műtárgyat számláló Textil- és Viseletgyűjteményben az európai anyag mellett megtalálható a kontinensen kívüli textilek is, melyek a technológiájuk különböző korszakait és technikáit mutatják be. Mindezt technikatörténeti esztétikummal egészíti ki. **Bővebben >>>**
- Adattár - műlappgyűjtemény**
A műlappár mintegy kétezer tizedtől számláló gyűjteménye főként 19-20. századi nyomtatott műlappok, folyóiratok műmelletkeiből áll. **Bővebben >>>**
- Ex libris gyűjtemény**
Az Iparművészeti Múzeum kései hetven ezer darabos ex libris-gyűjteménye a világ egyik legnagyobb ilyen kollekciója, gazdag témák a könyvtárak műlappénekei, könyvtárosok és a könyvtárak történelme, valamint a könyvtárak építészeti emlékei. **Bővebben >>>**
- Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum - Kínai Gyűjtemény**
A Múzeum Kínai Gyűjteménye jelenleg több mint 8000 darabot számlál: találhatók a gyűjteményben bútorok, kerámia, bronzok, drágakövekről készült ékszerek, szobrok és lakástárgyak egyaránt. **Bővebben >>>**
- Kerámia- és üvegyűjtemény**
A mintegy 23000 tételű kerámia- és üvegyűjtemény több nagybővebbé tagolódott. A fajmagyűjtemény kiemelkedő kiválóssá, habár és magyar (hozzát, tatal, budai) majolika tárgyakból áll. **Bővebben >>>**
- Ötvösgyűjtemény**
A 11000 tételű ötvösgyűjtemény előszörben a székely, a székely- és román mesternek, műhelyek alkotásait őriz. Hanem a nemzetisműveltség műtárgyait, amelyek a népműveltség, a népműveltség, a népműveltség műveltség változásait emlektik is magába foglalja. **Bővebben >>>**
- Adattár - rajz- és fényképgyűjtemény**
A gyűjtemény több mint húsz ezer archív fotót őriz, amely egyedülálló vizuális forrás a 20. század során elpusztult műtárgyaknak és emlékeiknek, a hagyományos magyar gyűjteményeknek, valamint a világkiállítások és a múzeum egykori látványait. **Bővebben >>>**
- Adattár - rajz- és fényképgyűjtemény**
Az Adattár rajz-, ter- és fényképgyűjteményben számos képi kézzel érhető el a 20. század során elpusztult műtárgyak, az értelemkövető, a hagyományos magyar gyűjteményeknek, valamint a világkiállítások és a múzeum egykori látványait. **Bővebben >>>**
- Könyvtár - könyvkötés- és mintagyűjtemény**
A Magyar Iparművészeti Társulat által 1895-1905 között megjelentetett "Műtárgyak, rajzok és iparműveltség" című kiadványsorozat a magyar nemzeti műveltség megőrzésére irányuló törekvések egyedülálló dokumentuma. **Bővebben >>>**

Iparművészeti Múzeum. © 2012 - Minden jog fenntartva | Impresszum | Adatvédelmi nyilatkozat
A gyűjteményi adatbázis jelenleg teszt üzemmódban működik!

Bútorművészet a gótikától a biedermeierig című kiállítások) anyagának, vagy a tavalyi, nagy sikerű *Art deco és modernizmus* kiállításnak. Az adatbázis a legújabb szerzeményeket is tartalmazza: *Kortárs magyar iparművészeti tárgyak* címmel önálló virtuális kiállítás mutatja be az Iparművészeti Múzeum által 1990 után beszerzett kortárs magyar iparművészeti tárgyakat. A változás jelenleg több mint 40 tárgyat mutat be.

Az adatbázis célja a múzeum gyűjteményének minél szélesebb körben történő megismertetése. Ennek érdekében a rendszerbe integrált gombok segítségével az egyes tárgyak adatlapjait, fotóit bárki kényelmesen megoszthatja a legnépszerűbb közösségi oldalakon, a regisztrált felhasználók pedig személyes célokra letölthetik a műtárgyfotók kis felbontású változatát.

Iparművészeti Múzeum | Főoldal | Gyűjtemények | Virtuális kiállítások | Szecessziós építmény | Felhasználói információ |

Keresés az oldalon... Összetett keresés Bejelentkezés Regisztráció

Virtuális kiállítások

- A gyűjtemény főművei**
A kora középkortól a 20. századig ívelő, mintegy 150 tárgyat felölelő kiállítás a különféle iparművészeti műfajok széles spektrumát reprezentálja. **Bővebben >>>**
- Bútorművészet a gótikától a biedermeierig**
A nagyteljesítményű kiállítás az Iparművészeti Múzeum bútorgyűjteményének legjelentősebb darabjait mutatja be. **Bővebben >>>**
- Art deco és modernizmus**
A 2012-ben megrendezett "Art deco és modernizmus - Lakásműveltség Magyarországon, 1920-1940" című kiállítás több mint 200 tárgyat vonultatott fel a Múzeum gyűjteményéből. **Bővebben >>>**
- Oszmán-török szőnyegek**
Az Iparművészeti Múzeum a világ második legnagyobb 15-17. századi oszmán-török szőnyegekgyűjteményével büszkélkedhet. Az eddig legnagyobb kiállítás a gyűjtemény mintegy 50 legjelentősebb darabját mutatja be. **Bővebben >>>**
- Új szerepművek (2006-2010)**
Az elmúlt fél évtized során a múzeum gyűjtemény több mint 1500 új szerepműveléssel gazdagodott. A válogatás ezek közül mintegy 40 kiemelkedő jelentőségű kortárs és történelmi alkotást mutat be. **Bővebben >>>**
- "Bájos semmisségek" - az Iparművészeti Múzeum leggyűjteménye**
Az Iparművészeti Múzeum több mint 200 darabot számláló leggyűjteménye a világ egyik legnagyobb kiállítását nyújtja a "Bájos semmisségek" címmel 2010-ben publikált kötet. **Bővebben >>>**
- Főúti és nagyforgalmi enteriőrök Budapesten 1900 körül**
Az Iparművészeti Múzeum Adattára számos archív fényképet őriz az 1900 körül budapesti főúti parókák és nagyforgalmi villák enteriőrjeiről. Az enteriőrök részlete a múzeumnál szoros kapcsolatban álló műgátló-műgátló polgárok és a múzeum építészeti részleteiből készült. **Bővebben >>>**
- Magyar vonatkozású iparművészeti remekművek kiállítás gyűjteményekben**
A 19-20. század során számos kiemelkedő jelentőségű iparművészeti tárgy került kiállításra a magyarországi főúti és nagyforgalmi műgátló-műgátló polgárok. **Bővebben >>>**
- Gyűjtők és kincsek - az átlandó kiállítás szereplő tárgyai**
Az Iparművészeti Múzeum 2006-ban megnyitott új az átlandó kiállítás mintegy 400 kiemelkedő jelentőségű műtárgyat vonultat fel, s ezek körében mutatja be az intézmény gyűjteményének kialakulását és majd mástól részletek a formatervezés szereplőit. **Bővebben >>>**
- Szecessziós műtárgyak**
Tudatos gyűjtőtevékenységnek köszönhetően az Iparművészeti Múzeum a maga nemében egyedülálló szecessziós gyűjteménnyel büszkélkedhet, amely a stílus magyarországi és európai fejlődését egyedül reprezentatív ábrázolást nyújt. **Bővebben >>>**
- Az Esterházy-kincstár**
A kora újkor évszázada során az Esterházy család pártján állt a gazdasági és a textilgyűjtemények gyűjteményeinek. **Bővebben >>>**
- Az iszlám művészet emlékei**
Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményeinek egyik fontos egységét alkotják az iszlám művészet emlékei. Ezen belül különösen hangsúlyos az oszmán-török tárgyak gyűjteménye, amely a fényes történelem és a kerámiaalkotás gyűjteményeinek széles spektrumát foglalja magába. **Bővebben >>>**
- Kortárs magyar iparművészeti tárgyak**
Válogatás az Iparművészeti Múzeum által 1990 után beszerzett kortárs magyar iparművészeti tárgyakból. **Bővebben >>>**
- A Metamorphoses bővületében**
Düvös "Metamorphoses" (Átváltozások) című műve az egyik legizgalmasabb és legújabb alkotás volt a kora újkorban. **Bővebben >>>**
- Kastély-enteriőrök az 1900 körül Magyarországon**
Az Iparművészeti Múzeum Adattára számos archív fényképet őriz az 1900 körül budapesti főúti parókák és nagyforgalmi villák enteriőrjeiről. Az enteriőrök részlete a múzeumnál szoros kapcsolatban álló műgátló-műgátló polgárok és a múzeum építészeti részleteiből készült. **Bővebben >>>**

Iparművészeti Múzeum. © 2012 - Minden jog fenntartva | Impresszum | Adatvédelmi nyilatkozat
A gyűjteményi adatbázis jelenleg teszt üzemmódban működik!

← **Az Iparművészeti Múzeum online gyűjteményi adatbázisának Gyűjtemények oldala / Collections page of the online database of the collection of the Museum of Applied Arts, Budapest**

műtárgyakról új felvételek készültek, indokolt esetben több nézetből. Az online gyűjtemény a bútorok, kerámia-, textil- és ötvöstárgyak mellett mintegy 500 archív fényképfelvételt, valamint 450 mintalapot is magába foglal.

Lehetőség van az adatbázisban a tárgyaknak a múzeum gyűjteményei szerinti rendben való áttekintésére. Itt nemcsak a múzeum törzsgyűjteményi anyaga – beleértve a Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum kínai kollekcióját is – található meg, hanem az Adattár különböző gyűjteményi egységei, valamint a könyvtárban őrzött muzeális értékű anyag egyaránt. Ezen felül és a már említett szecessziós tárlaton kívül eddig még mintegy tucatnyi virtuális tárlat készült el: *A gyűjtemény főművei* című virtuális kiállítás mintegy 150 tárgyat ölel fel a kora középkortól a 20. századig, a különféle iparművészeti műfajok széles spektrumát reprezentáló remekművek sorát felvonultatva. Külön virtuális tárlatokat szenteltünk egyes kiállítási anyagoknak – így állandó kiállításaink (*Gyűjtők és kincsek*, illetve a Nagytétényi Kastélymúzeumban látogatható

Az Iparművészeti Múzeum online gyűjteményi adatbázisának Virtuális kiállítások oldala / Virtual exhibitions page of the online database of the collection of the Museum of Applied Arts, Budapest



Publikációk esetében a felhasználáshoz továbbra is a múzeum engedélyére van szükség. Mindezzel együtt meggyőződésünk, hogy az ország legkorszerűbb és leginkább felhasználóbarát gyűjteményi portálját hoztuk létre, amelynek folyamatos bővítését és fejlesztését tervezzük. A legújabb eredmény, hogy az adatbázis már angol nyelven is elérhető: mind a kezelőfelület, mind a legfontosabb adatokat tartalmazó mezők válnak így a teljes világ számára hozzáférhetővé. Azon is dolgozunk, hogy a műtárgyak a világ nagy rendszerei felől is elérhetőek legyenek. A fejlesztés 2013 folyamán a *Partage Plus* elnevezésű nemzetközi digitalizálási projekt keretében folyik, amelynek célja a részt vevő európai országok és gyűjtemények szecessziós emlékeinek digitalizálása, és az eredmények közzététele az *Europeana* portálon keresztül (www.europeana.eu). A projekt az Európai Unió támogatásával folyik, és összesen 23 európai intézmény vesz részt benne. A 24 hónapos futamidejű projekt keretében a résztvevők összesen mintegy 75 ezer digitális felvételt fognak az *Europeana* rendszerébe feltölteni, részletes és egységes szemléletű leíró adatokkal. A projekt a magyar szecessziós építészet legkiemelke-

dőbb emlékeit is dokumentálja: az Adattárunkban található archív felvételek, valamint a projekt keretében készülő új fotók segítségével. A projekt során összesen a múzeum mintegy 100 műtárgyának háromdimenziós szkennelésére is sor kerül, ezek 3D modellje is elérhető lesz online a vállalkozás eredményeképpen. Az állandó kiállítás terének virtuálisan bejárható változata pedig hamarosan megjelenik a Google *Art Project* oldalán – ahol kiemelt műtárgyaink nagy felbontású fotói már ma is elérhetőek. Mindezek a csatornák további felhasználókat fognak a múzeum gyűjteményi adatbázisa – és ezzel reményeink szerint a valóságos múzeum – felé terelni. A gyűjteményi adatbázis és a virtuális tárlatok ugyanis az ismeretszerzést segítik, azonban nem helyettesítik a valóságos műtárgyak nyújtotta élményt – még nagy felbontásban vagy 3D-ben sem.

Az online gyűjteményi adatbázis ezen a címen érhető el: gyujtemeny.imm.hu

JÉKELY ZSOMBOR
*művészettörténész, az Iparművészeti Múzeum
gyűjteményi főigazgató-helyettese*

Búcsú Zlinszkyné Sternegg Máriától (1927–2013)

■ Elsősorban az embert veszítettük el, a barátot, a kollégát, a munkatársat. Ő hiányzik. Az a kolléga, aki mindenkinek a munkájára odafigyel, és segít. Nem főnök, tehát nem oktat ki. Munkatárs, aki ha utazik, nem Mozartkugelt, kölnit, miniitalt, bolondságokat hoz, hanem szakirodalmat – amit két évtizeddel korábban idehaza csak szűrve olvashattunk –, testvérintézményekből rokon érdeklődésű kollégák címeit, így köt össze embereket, kovácsol barátságokat. Milyen sokat jelentett ez akkor! Szakmai kapcsolatok építését.

És úgy kérdez, hogy oda is figyel a válaszra, amit megjegyez, gondolkodik rajta, visszatér rá, újabb ta-

nácsot ad. Ha bírál, akkor is ösztönöz. Ismét segít. És örül a mások sikerének. És további munkára buzdít.

Most veszem észre, hogy jelen időben írok róla, pedig ez már búcsú, emlékezés. Visszagondolva saját pályakezdő éveimre, nosztalgiával gondolok rá. Mária volt, aki nem csupán bevezetett a szakmába, hanem védett, bátorított. Az ő egész lényének, gondolkodásának, kisugárzásának büvkörében tettem meg első lépéseimet. Meg lehet ezt köszönni?

Egész pályája az Iparművészeti Múzeumhoz kapcsolódott, még jóval nyugdíjba vonulása után is. Ott kezdettől a bútorgyűjtemény – a Bútor Osztály – muzeológusa, majd osztályvezetője, később saját kérésére

felmentve az osztály vezetésének adminisztratív feladatai alól – tudományos munkatárs, főmunkatárs volt.

Radocsay Dénes főigazgatósa idején, 1972-ben ünnepelte az Iparművészeti Múzeum az alapításának 100. évfordulóját. Ekkor Európa legjelentősebb múzeumainak vezetői, ismert és elismert szakemberei gyűltek össze szakmai konferenciára és kiállítások, valamint a gyűjtemények megtekintésére az Üllői úti palotában. A múzeum akkori tudományos titkárának, Zlinszkykné Sternegg Máriának elismerten jelentős szerepe volt a rendezvény szervezésében és sikerének biztosításában.

Kutatásaiban hangsúlyos helyet foglaltak el a magyarországi bútorművéség fejlődésének kérdései. Egyik legkorábbi, máig hézagpótló munkája volt az a monográfiának is beillő tanulmánya, mely az első magyar „bútorgyárnok”, Vogel Sebestyén Antal munkásságát tárta fel. Vogel 1802-ben, közvetlenül céhbe állása után kérte Pest városának Helytartótanácsától a privilégiumot, hogy vállalkozását „fabrique”-nak, azaz gyárnak nevezhesse. Sternegg Mária Vogel érdemét az új termelési lehetőségek felismerésében látja, de közgazdasági szempontból is jelentősnek tekinti tervét, hiszen nem csupán belföldön kíván kereskedni, áruai eljutnának a Havasalföldre, Lengyelországba, sőt Oroszországba is, s ez „egy új kereskedelmi ág fellendülését jelentené hazánknak”.

A 19. század kezdetén ezek a kezdeményezések a legmodernebb európai törekvésekkel rokoníthatók és méltán avatják a pesti „bútorgyárnokot” a reformkor jelentős képviselőinek harcostársává.

Ezzel a nagy kutatással párhuzamosan kezdte el Zlinszkykné Sternegg Mária egész életén áthúzódó hatalmas munkáját, a debreceni céhes bútorművéség, az asztaloscéh történetének feldolgozását.

Miért éppen Debrecen? „*Debrecen sajátos színfolt a magyar történelemben* – írja a bevezetőben. – *Magyar város, a magyar város. Kálvinista város, e vallás központja és művelődési, eszmei megtestesülése, határokon át, egészen Svájcig, és Hollandiáig, Angliáig nyúló kapcsolatokkal. Paraszt város, mezőgazdasága létének egyik forrása, kereskedelmi és ipari központ egyszerre mind, annak minden igényével [...]. Az iparművészet jelentős ága a bútorművéség, az asztalosipar. Ennek első ismert európai korszaka*



Fotó: Ament Gellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest



Fotó: Mudrák Attila

a céhes ipar korszaka. A céhes mesterek működése, alkotásaik jellege az ipar- és stílusfejlődés megkerülhetetlen, jelentős szakasza. Egy-egy céh munkássága adott városokhoz kötődik, indokolt hát annak keretében vizsgálni a műipar kibontakozását, mesterek és mesterség életét és alkotásait.”

Az ötvenes évek közepén kezdett kutatás összegezése 2008-ban történt meg. Zlinszkykné Sternegg Mária *Ládás asztaltól a gömbasztalig – Adatok Debrecen bútorművészetének 17–18. századi történetéhez* című könyvében tette közzé az eredményeket. Közben persze számtalan résztanulmányban kerültek publikálásra a Debrecenhez kapcsolódó kutatások, melyek az 1547-ben kelt tanácsülési jegyzőkönyvben Gregorius Dezka és Joannes Asztalgiarto említésével kezdődnek, és a 19. század elején működő Kornis Gábor mesterremekének, a gömbasztalnak bemutatásával végződnek. „Az itt bemutatott remekrajzok sorozatát Kornis Gábor 1806. június 21-én benyújtott rajza zárja le. [...] Ezek szerint tehát Kornis Gábornak sem ma is-

Pedálhárfa / Pedal harp

Holtzman à Paris jelzéssel, 1780 körül, jávorfa, festett és faragott részletekkel (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / Signed Holtzman à Paris, c. 1780, maple wood, with painted, and carved parts (Museum of Applied Arts, Budapest) [141x59x30 cm]



Gömbasztalka / Ball table

Magyarország, 1810 körül, fenyőfa alapon tiszafa és jávorfa borítás, faragott, aranyozott, tussal festett díszítés (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / Hungary, c. 1810, fir wood base with maple and yew covering, with decorations, carved, gilded, painted with India-ink (Museum of Applied Arts, Budapest)
[100x44x44 cm]



Stallum (részlet) / Stallum (detail)

Körmöcbánya, 1620, fenyőfa alapon dióborítás, haboskőrís, jávor- és sötétre fényezett dióberakás, faragott hársfa részletek, a teljes méret: 282x593x132 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / Körmöcbánya (now Kremnica, Slovakia), 1620, fir wood base with nut covering, foam ash, maple and dark varnished nut inlay, carved lime parts, full size: 282x593x132 cm (Museum of Applied Arts, Budapest)

mert osztrák, sem angol bútor nem szolgáltatót előképül, minthogy az ő rajza dátum szerint megelőzte mind az angol, mind a jóval későbbi osztrák alkotásokat. [...] Ismereteink alapján tehát ma azt kell mondanunk, hogy a Kornis Gábor rajzán szereplő és általa remekként bemutatott gömbasztal e bútorfajta legkorábbi ismert datált példánya” – írta Sternegg Mária.

1966-ban könyv jelent meg a Corvina Kiadónál a régi Magyarország reneszánsz intarziáiról, ennek szerzője Zlinszkykéné Sternegg Mária. Ezt a könyvet kiadták németül, angolul és franciául is (*Marqueterie Renaissance dans l'ancienne Hongrie*). A szerző arról győzi meg az olvasót, hogy ez az Itáliából származó technika Mátyás király korában, de már Zsigmond idejében is ismert volt hazánkban, és hogy ebben az időben hazánk az európai fejlődéssel szinkronban, ha nem megelőzve azt, zárkózott fel a legkorszerűbb művészeti irányzatokhoz.

1981-ben összegyűjtve jelent meg *A szentgotthárdi ciszterci apátság története és művészeti emlékei (1183–1878)* című kötetben Zlinszkykéné Sternegg Mária kilenc tanulmánya, amelyekben feltárul előttünk a nyugati gyepűn, a Rába mentén épített templom és monostor építéstörténete, enteriőrjeinek, műkincseinek bemutatása.

Az Iparművészeti Múzeum Nagytétényi Kastélymúzeuma az ötvenes évek közepén nyitotta meg enteriőrkiállításait. Ezeknek rendezésében Sternegg Mária aktívan vett részt és közreműködött a múzeumi vezetők megírásában is. Ugyanígy kivette részét a múzeumban rendezett nagy korszakkiállítások és azok katalógusainak megvalósításában (*Reneszánsz és manierizmus, Barokk és rokokó, A klasszicizmustól a biedermeierig, Historizmus és eklektika*).

Zlinszkykéné Sternegg Mária nem csak szeretett munkatársa volt az Iparművészeti Múzeumnak, jeles kutató, de egész életén át adományozó mecénása is. Folyamatosan gyarapította a gyűjteményeket, ajándékozta az egykor családjának birtokában lévő textíliákat, neves orvosprofesszor nagypapjának otthonából származó berendezési tárgyakat. Így került a múzeumba egy több mint száz darab kereskedelmi csomagolást, dobozt, parfümösüvegcsét tartalmazó kollekción, mely a 19. század lelegegánsabb luxuscsomagolá-

sait tartalmazza az egykori Monarchiából, sőt, annak határain túlról is. Ebből az együttesből 2004-ben kiállítás nyílt az Iparművészeti Múzeumban.

Mária nem utolsó sorban szerető családot tudhatott magáénak. Férje, gyermekei, unokái és dédunokái szeretetében élte utolsó percig tevékeny, és hisszük, hogy boldog életét.

Egy dél-amerikai írónál, Augusto Roa Bastosnál olvashatjuk a következőket: „mert az ember, fiaim – kétszer születik. Egyszer, mikor a világra jön, és még egyszer, mikor meghal. [...] Meghal, de tovább él a többiekben, ha igaz volt a felebarátaihoz. Ha életében nem saját magával törődik, a föld elnyeli a testét, de az emlékét nem.”

Bizton tudjuk, hogy Mária nagyon soká élt közöttünk.

KISS ÉVA
művészettörténész



Fotó: Mudrák Attila

Műhely

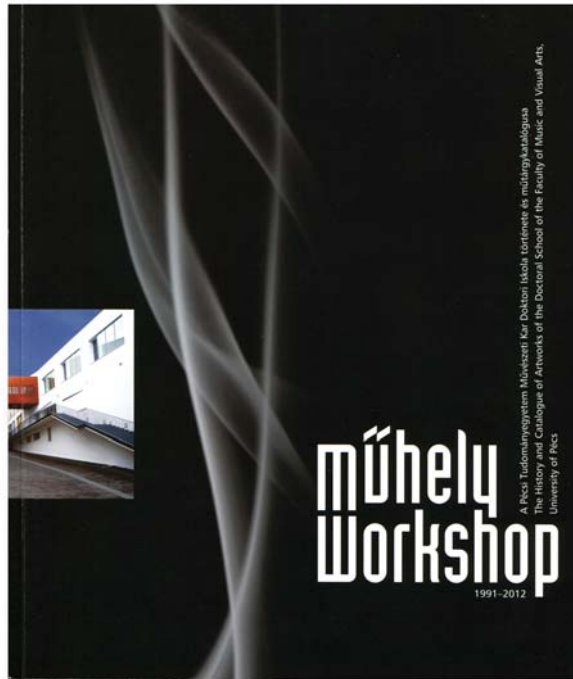
A Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Doktori Iskola története és műtárgykatalógusa 1991–2012

ÍRTA ÉS SZERKESZTETTE MOGÁN ORSOLYA

■ A magyar felsőoktatás folyamatos reformokon esik át, gyakran a „haladjunk a korral” elvi kényszer hatására. A mindenkori reformoknak azonban – a dolog természetéből következően – csak egy-egy komplett évfolyam diplomázása után látható leghamarabb az eredménye. Így járt a magyar felsőoktatás is, amikor a sietős európai uniós megfelelési kényszer hatására, mint ma már tudjuk, alapos hatáselemzés nélkül, bevezették a bolognai programot (teljes körűen 2006-ban). A Bolognai Nyilatkozat (1999) óta a csaknem másfél évtizednyi gyakorlat azonban ellentmondásos eredményekre utal. Feltételezhető, hogy az egyes uniós tagországok ismét átgondolják majd, hogy érdemes-e ezen az úton továbbhaladni.

Magyarországon a művészeti oktatás különböző fokozatain is megjelent ez a modell. Egy fiatal művészettörténész, Mogán Orsolya kapta azt a feladatot, hogy állítsa össze a Pécsi Tudományegyetem (PTE, előtte Janus Pannonius Tudományegyetem, JPTE) Művészeti Kar Doktori Iskolájának történetét. A 198 oldalas angol és magyar nyelvű kiadvány háromnegyede azoknak a Mesteriskolát/Doktori Iskolát végzett hallgatóknak a munkáit mutatja be, akiket a JPTE/PTE-n bevezetett, nem teljes mértékben a bolognai módszer elveihez igazodó oktatási rendszerben képeztek. Éppen ezért érdekes mind a történeti visszatekintést, mind a jelenlegi doktori iskolás képzést mindazon, a felsőfokú művészeti oktatással foglalkozóknak tanulmányozni, akik esetleg újabb változtatásokra készülnek.

A katalógus több részből áll, az előszót Colin Foster szobrászművész, ma már a Doktori Iskola vezetője írta. A *Bevezetőt* Mogán Orsolya több szakaszra osztotta, úgymint a DLA fogalmának meghatározása, „Művészet-tudomány”?, majd ezt követik a történeti részek egyes fejezetei. Mint például a *Művészegyéni-*



ségek az oktatásban, A Baranyai Alkotótelepek jelentősége, Magánkezdeményezés az egyetem szárnyai alatt, Az első évfolyamok műhelyei Siklóson és Villányban, Istvánakna „vad romantikája”, Folytonosság, vagy a Műtárgykatalógus részben a Színerő – Léptékváltás festészeti kurzus.

A DLA-t a következőképpen határozták meg: „A Szabad Művészetek Doktora (Doctor of Liberal Arts – DLA) tudományos fokozatot jelent a művészeti képzésben. A DLA-képzést folytató Doktori Iskolába a mesterdiplomával rendelkező, elkötelezett alkotóművészek nyerhetnek felvételt a képzés három évére tervezett kutató-alkotó program benyújtásával. A Pécsi Tudományegyetem Mű-

vészeti Kar Doktori Iskolájának erőssége, hogy a kezdetektől hangsúlyt fektet a kísérletező, gyakorlati műhelymunkára és az önálló művész-személyiségek kibontakoztatására. Ebhez anyagtámogatást, műtermet, különleges technológiák használatát, külföldi és hazai tanulmányutakat, szakmai és elméleti kurzusokat biztosít. [...] A hároméves képzést a mester munka elkészítése után abszolutorium zárja.”

Ennek a fogalomnak a további magyarázatából kiderül az is, hogy az előd, a Képzőművészeti Mesteriskola volt. Anélkül, hogy az egyébként kissé önis méltó tanulmány egyes részleteit bemutatnánk, meg kell állapítanunk, hogy a sokoldalú, kulturális eseményekben gazdag dél-baranyai város ez által is nyert egy újabb érdekes művészeti fórumot. A kezdetben különböző helyeken, elsősorban a Pécsi Tanárképző Főiskolán működő oktatásból kifejlesztett, és a különböző művészeti műfajok jeles mestereinek tudására épült tanítás újszerű megoldása mára a revitalizált Zsolnay Negyedbe költözött. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy amikor 1982-ben néhány főiskolai tanszék integrálódott az akkori JPTE-be, kezdődött el egy érdekes folyamat, amelyben részt vett a Pécssett élő Rétfalvi Sándor szobrászművész, még mint a Művészeti Szakközépiskola tanára, majd igazgatója, és Horváth Dénes festőművész. Bencsik István szobrászművészt, a nagyatádi szobrászszimpóziumról ismerte Rétfalvi, őt is meghívta a rajzi tanszékre. Együtt keresték fel a szintén már Pécssett, 1983-tól a JPTE Tanárképző Karán tanító Keserü Ilona festőművészt, később Morvay László grafikust, annak érdekében, hogy közösen dolgozzanak ki egy egyetemi szintű képzést.

Magyarországon ebben az időben bontakozott ki, elsősorban a tanárként is tevékenykedő művészek inspirálására egy mesteriskola létrehozásának a gondolata. Tudnunk kell, hogy Baranya megyében, a Pécs közeli Villányban, illetve Siklóson 1967–1968-tól, ugyancsak a művészek kezdeményezésére szobrász-és kerámiaszimpóziumok létesültek. A kerámiaszimpózium már akkor nemzetközileg is elismert művész-tanára Schrammel Imre volt. A Mesteriskola létesítését tulajdonképpen Schrammel, Rétfalvi és Bencsik, illetve Keserü Ilona kezdetben magánkezdeménye-

zéseként hozták létre 1990-ben, oly módon, hogy fenjéknént 20 ezer forintnyi pénzádománnyal alapítványt létesítettek. A kezdetben jelentős támogatást is megszerezni képes Mesteriskola Alapítvány azonban idővel beolvadt a JPTE Tanárképző Karába. További intézménytörténeti fokozatokról is tájékozódhatunk ebből a tanulmányból. A szerző hőskornak nevezi az egykori szimpóziumok helyszínén, azaz Siklóson és Villányban működő, tulajdonképpen azok hagyományait folytató művészetoktatási időszakot. Úgy tűnik, hogy ezekben a mester-tanítvány viszonyra épülő együttlétekben virágzott ki mindaz a szakmai érték, amelynek később az István-aknának nevezett, elhagyott bányaépület is otthont adott. Az utóbbiban töltött utolsó, 1995-ös év már „kötéltánc” volt az épület romos állapota és a finanszírozási problémák miatt. Bár a Mesteriskola Alapítvány tanárai továbbra is minden anyagköltséget igyekeztek fedezni a növendékek érvényesülése érdekében, de ősztől már új helyszínen, az úgynevezett Damjanich utcai campuson folytatták a tanulmányaikat. Az eddig eltelt időszak alatt részt vett a szabadelvű oktatásban a külföldről pár évre visszaköltözött Konkoly Gyula festőművész, volt vendég Székely Péter (Pierre Székely) képzőművész, és a mesterek mellett a vizsgabizottság munkájában részt vett Keserü Katalin művészettörténész, Bak Imre festőművész, Károlyi Zsigmond képzőművész is. Az egész mesteriskolai létkör az utóbbi időkben elkészített interjúk tanúbizonyosága szerint valódi eredményeket hozott. 1993-ban, amikor megszületett az első felsőoktatási törvény, amely szerint csak egyetemek



Fotó: Horváth S. Gábor

→
Sárréti Gergely
(doktorandusz, PTE):
Labirintus. Témavezető:
Gaal Tamás /
Gergely Sárréti
(doctoral student, PTE):
Labirinth.
Tutor: Tamás Gaál
[2012] *beton,*
csapágygolyó /
concrete, ball-bearing
[40x90x90 cm]

és egyetemi karok adhatnak doktori fokozatot, így tehát a JPTE és az alapítvány által közösen fenntartott Mesteriskola befejezte ezt a fajta ténykedését. Az 1995-től bevezetett DLA-képzés tette lehetővé, hogy a magyar képzőművészeti felsőoktatás betagozódjon az európai felsőoktatási rendszerbe. 1997-ben egyéni fokozatszerzőként doktorált és az oktatók közé került az említett Colin Foster szobrászművész, majd első állami ösztöndíjas hallgatóként szerzett fokozatot Nagy Márta keramikus, Schrammel Imre tanítványa, aki 2010-től a kar Média- és Alkalmazott Művészeti Intézetének vezetője. Hasonlóképpen maradt az oktatásban jó néhány más művész is, mint például Somody Péter, Nyilas Márta, Hegyi Csaba, Losonczy István festőművészek, több szobrász és grafikus is. A mesteriskolai képzésre épülő Doktori Iskola sajátos ösztöndíjas oktatási módszertanát leginkább az jellemzi, hogy az egyes műfajok párhuzamos képzés-ként a hallgatók részéről átjárható formákban működnek. A hallgatók műveikkel kezdetben a Pécsi Galériában, majd fokozatosan a különböző kortárs művészeti rendezvényeken vehettek részt. 2012-ben az *I. Zsolnay Kulturális Fesztiválon* léptek fel, majd 2013 januárjában *Műhely* címmel gyűjteményes kiállítást szerveztek a Zsolnay Negyedben. A gazdag technikai és anyagválogatási lehetőségek mellett az iskola vezető tanárai, illetve végzős hallgatói, így olyan ösztöndíjas művészeti szellemi kohézióban részesültek, amelynek keretében a természettudományokkal és a korjelenségekre reflektáló társadalmi kérdésekkel is foglalkoztak.



Fotó: Komjáthy Máté

A bevezetőben említett gondolataim a katalógusban összegyűjtött művek szemlélése során keletkeztek. Felmerült bennem az a kérdés, hogy vajon az itt végzett művésznövendékek milyen módon tudnak majd érvényesülni akár önálló, akár – régimódi szóval – az alkalmazott művészeti lehetőségeik között? Érdeklődéssel várjuk az érintettek véleményét.

DVORSZKY HEDVIG
művészettörténész

(*Műhely. A Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Doktori Iskola története és műtárgykatalógusa 1991–2012 / Workshop. The History and Catalogue of Artworks of the Doctoral School of the Faculty of Music and Visual Arts, University of Pécs 1991–2012. Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Doktori Iskola, Pécs [2012]. 198 p.*)

Az illusztrációkat a katalógusból válogattuk.

Szabó Klarissza Médea
(doktorandusz, PTE):
Anyagkísérletek
hangzószerkezethez.
Témavezető:
Nagy Márta /
Klarissza Médea Szabó
(doctoral student, PTE):
Material proof for an
acoustic sculpture.
Tutor: Márta Nagy
[2012] *műgyanta,*
szerves kémiai
anyagok / synthetic
resin, organic chemical
substances
[4 / Ø 6,5 x 1,5 cm]

Nagy Mari – Vidák István: Nemezművészet

Hagyomány és újrafelfedezés

TANULMÁNYKÖTET

■ Nem minden megilletődés nélkül veszi kézbe az ismertetés írója a szép kötetet, amely egyszersmind egy páros életmű foglalatja is. Jó néhány évtizede annak, hogy Nagy Mari és Vidák István – nemez iránti érdeklődésük első lépései között – a Néprajzi Múze-

umban a tehénszőr labdákat, a nemeztechnika alkalmazásának legegyszerűbb emlékeit, keresték az általam gondozott gyűjteményben, azóta ismerem és becsülöm ilyen irányú érdeklődésüket. Ismét találkoztunk a nemez és a hímes tojás közös, ősi díszítőm-

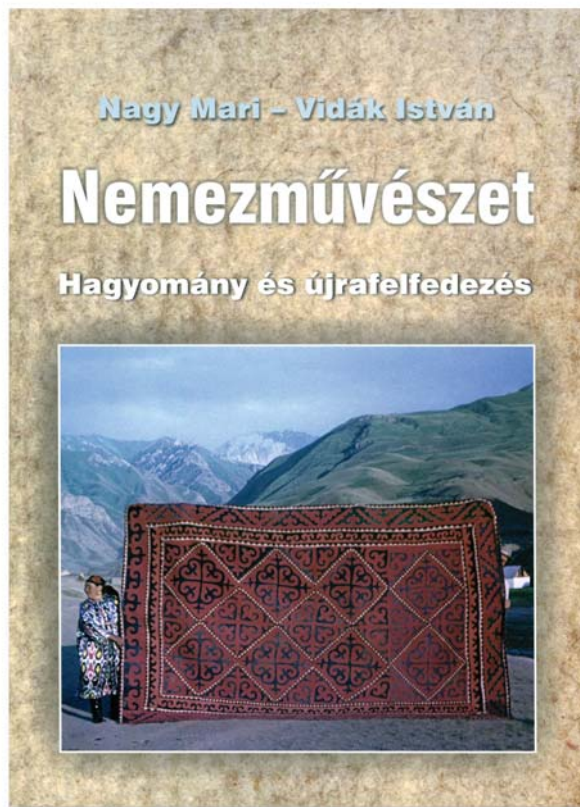
nyeinek rejtélyét felderíteni törekedve. Talán azt sem ünneprontás megemlíteni, hogy hányszor ösztönöztem Vidák Istvánt – egyéb felsőfokú végzettségei mellett – az egyetemi néprajz szak elvégzésére. Ő azonban ezen a téren kitarzott az önképzés, önálló kutatás útján.

A könyv a 2005-ben kiadott első kiadás újryomása. Nagy ívű életmű dokumentuma: kutatás, tanulás az eredeti forrásokból, a gyakorlati tudás megszerzése és művészi szintre fejlesztése, hihetetlenül kiterjedt szakmai kapcsolatok felderítése és működtetése, vagyis a nemez múltját és földrajzi elterjedési területét felölelő ismeretek és a jelenkori művelői alkotói termésének begyűjtése. Mindezek összefoglalása és közreadása – megszületett a magyar nyelvű „nagy nemezkönyv”, a nemezelés gyakorlatát életteli, érzékletes módon bemutató, a nemezt megkedveltető, gazdagon illusztrált kötet szakemberek, művészek és szépet szeretők számára.

A szerző-szerkesztő házaspár – a népművészet mesterei, akik nemezelő népi iparművészeket neveltek gyermekeikből is – belső-ázsiai kutatóútjai alkalmával tanulta meg a nemezélést, derítette fel hagyományát. Másrészt kapcsolatot létesítettek minden elérhető, nemzettel foglalkozó kutatóval és nemeztechnikát tanító-tanuló művészeti csoporttal, nemezelő alkotóval a technika teljes elterjedési területén. Az 1984. évvel kezdődőleg egész sor találkozót szerveztek – közülük kiemelkedik a 2004-ben nagy sikerrel megrendezett *Nemezművészeti Világtalálkozó* –, amelyek hatására további országok is vállalkoztak hasonló szervezésre (hiszen a nemezelés technikája szinte a teljes Eurázsiaiában ismert volt, de csak ezen a földrészén), s művelőit összehozta, a találkozások során szinte egy nagy családot alakítottak ki.

A kötet tanulmányainak szerzői régészek, néprajzkutatók, technikatörténészek az elterjedési terület minden részéről, az írások így nagyrészt fordítások, de jeles hazai kutatók írásait is megtaláljuk. A könyvben közölt tanulmányok a régészeti koroktól, az időszámításunk előtti évszázadoktól előre haladva szinte az elterjedésterület egészét lefedve ismertetik a nemezelés technikáját, a díszítéseket, a nemezkészítmények formáit és funkcióját. Természetesen nagy

hangsúly esik a belső-ázsiai nomád állattartó népek nemezkészítésére, akiknél a népes juhnyájak ma is rendelkezésre állnak, és a nemez a mai napig megőrizte eredeti jelentőségét a mindennapi életben: nemezszátorként, annak berendezéseként és különböző alapvető ruhadarabok anyagaként. De olvashatunk a kaukázusi nemezkészítésről, a skandináviairól – és épp a szerző-szerkesztő páros tollából a magyar nemezkészítésről és annak emlékeiről. És annak a folyamatnak részletes leírását is megkapjuk tőlük, amelynek során – hatásukra is – a nemezkészítést hazai szakemberek intenzíven kezdték tanulmányozni, és egymást érték a tanfolyamok, a nemzetközi találkozók, alkotótáborok és kiállítások, gyűjtemény is létrejött – a hagyományok fenntartása mellett megjelentek a modern alkotások –, s mindezek által újjáéledt a hazai nemezkészítés.





A könyv második felében a nemez mai művészei vallanak munkájukról, az anyaghoz, a technikához, a nemezművészethez fűződő viszonyukról, külföldiek és hazaiak. Szinte kivétel nélkül fontos számukra, hogy a legősibb textiltechnikával dolgoznak, hatalmas élményük az anyaggal való találkozás, a munka öröme, és – természetesen – az alkotás. Hagyományos formák újraalkotói, az archaikus mintakincs hűséges őrzői és újrafogalmazói, használati és dísz tárgyak készítői – nem utolsósorban pedig a nemez mai kor modern igényeire alkalmazói. Ihletett szavakban fogalmazzák meg elhivatottságukat, az élményt, amit művészetük nyújt számukra, és a törekvést, hogy a gyapjúval való élvezetes játékot, a nemez csodáját átmentsék az ipari korszak pusztító körülményei ellenére – a jövőnek.

„Felt the World Together” (Nemezeljük együtt a Földet) volt a jelmondata az első világtalálkozójuknak. Ezzel a felirattal készítették a szerző-szerkesztő pár számára nemezkesztítő barátaik egy szőnyeget. Ha ez egyáltalán lehetséges, akkor ők ezért bizonyosan sokat, talán a legtöbbet tették.

GYÖRGYI ERZSÉBET
néprajzkutató, muzeológus

(*Duna-Tisza Közi Népművészeti Egyesület Nemezművészeti Műhely, b. n., é. n. 255 p.*)

Az illusztrációt a könyvből választottuk.

Feledy Balázs: Koller – egy legenda nyomában

Koller György, a Rézkaroló Művészek Alkotóközössége
és a Koller Galéria

■ Kockázatos vállalkozás egy legendáról könyvet írni, olyan emberről, akit csak a vezetéknevén emlegetnek, mert fogalom, egyszemélyes intézménnyé vált már életében. Ha a szerzőt elkapja a lelkes hevület, könnyen visszatetsző túlzásokba eshet. A mindig elegáns,

karizmatikus személyiségű galériás kalandos sorsa szinte kínálja ezt a lehetőséget, de Feledy Balázs közelébe se ment ennek a csapdának. Nem ő mesél regényt Koller Györgyről, a legendás műpártolóról, hanem a tényeket, dokumentumokat hagyja beszélni,

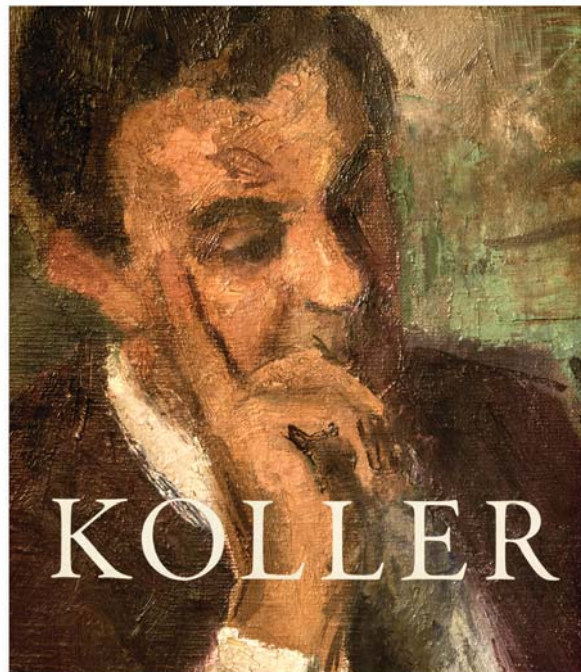
←
Hímzett kasmíri nemeztakaró / Embroidered felt cover from Kashmir
Rudnyánszky István magángyűjteményéből, Budapest, 1983 / From the private collection of István Rudnyánszky, Budapest, 1983

s az így kikerekedő élettörténetet csak a folyamatos-
ság vagy az érthetőség kedvéért egészíti ki, és helyezi
el a művészeti-politikai élet hazai eseményei között.

Koller György 1923-ban született egy zirci körorvos
fiaként. A budapesti Kölcsey Ferenc Gimnáziumban
érettségizett. Jogi és államtudományi tanulmányainak
a világháború vetett véget, 1944-ben behívták kato-
nának. Az édesapjától – aki egy katonai magánkórház
parancsnoka volt – „katonai szolgálatra alkalmatlan”
papírokat kapott, és a svéd Vöröskeresztnél lett össze-
kötő tisztviselő. Lakásán üldözötteket, francia hadi-
foglyokat, katonaszökevényeket bújtatott, egy alkal-
lommal pedig hamis távirat segítségével egy egész
szerelvényt, 540 munkaszolgálatost hozott vissza a
határról Budapestre, s Raoul Wallenberg közremű-
ködésével a Pozsonyi úti házakban helyezte el őket.
De erről nem beszélt, s a köszönőlevelekről, igazoló
jelentésekről sem. Mindez csak jó negyven év múltával
vált ismertté, 1986-ban egy Domán Istvánnak adott
interjújában.

A háború után, talán a művészeti értékek iránt von-
zódo édesanya hatására fordult Koller György érdek-
lődése a műkereskedelem felé. Minden sikeres élet-
pályához szükséges tehetség, találékonyság, elszánt-
ság, kitartás, és nem utolsósorban: szerencse. Koller
György mindegyikkel rendelkezett, kiharcolta, vagy
kivárta. A világháború alatt tönkrement a korábban
virágzó műkereskedelem, de az újjászerveződés remé-
nye hamar szertefoszlott, az 1948–1949-es fordulat a
magán-műkereskedelem végét jelentette. A korábbi
galériák államosításával létrehozták a Képcsarnok
Nemzeti Vállalatot, amit a később megszületett Kép-
zőművészeti Alap alá rendelték. Természetesen be-
tiltották a nagy hagyományú művészeti egyesületeket
és társaságokat is.

Ilyen körülmények között alapította meg Koller
György 1950-ben a Rézkarcoló Művészek Alkotókö-
zösségét. Egyik közismert mondása volt: „Nem baj,
ha remekműveket csináltok, csak el is lehessen adni.”
Ennek szellemében, nem csupán önös érdekből, ha-
nem a művészek és alkotásaik iránti elkötelezettség-
ből igyekezett a grafikusok mellett szobrász barátait
is a sokszorosítható nyomtatás, a rézkarc felé terelni,
mert így megfizethető áron kvalitásos műveket tu-



dott sok emberhez eljuttatni, egyúttal az alkotókat
közismertté tenni. Az értékesítéshez ügyes szervező-
ket toborzott, akik vállalatok, szövetkezetek, iskolák
és magánszemélyek körében terjesztették a rézkarc-
nyomatokat. A művészvilágban hamar közkedvelt
lett, sok barátot szerzett. Az alkotóközösség első ve-
zetőségének névsorában Csók István, Pór Bertalan,
Szőnyi István, Zádor István és Imre István szerepelt,
az új hatalom által is elismert művészek, 1952-ben
mégis államosították társaságukat, a rézkarcnyoma-
tokat átvették és másutt értékesítették, vagy kiselej-
tezték, a lemezeket, papírokat elkobozták.

Ekkor lépett be a szerencse Koller György történe-
tébe, ürügyként használva a mózespecsenyét, vagyis
a vöröshagymát. Az egyik legősibb természetett nő-
vénynek számos bajra, nyavalyára gyógyító hatása
van, és jótékonyan segítette Koller György veszni
látszó törekvéseit is. Ő maga így emlékezett erre: „*A
kapitalizmus restaurálásának kísérletével vádoltak ben-
nünket. Hamar elterjedt tudniillik a híre, hogy nálunk a
művészek jól keresnek. Adófizetési kötelezettség elmulasz-*

tása címén 1952-ben a közösséget államosították. Egy év múlva Erdei Sándor miniszterhelyettes foglalkozott az ügyünkkel. Kértük tőle, hogy ha magánvállalkozásként nem is dolgozhatunk, keressenek valamilyen más formát, hiszen rövid életű ténykedésünk is egyértelműen igazolta: a művészet terjesztésére, a fizetőképes kereslet lekötésére, kielégítésére a szocializmusban is szükség van. Szerencsénk volt, a miniszterhelyettes bátyjával, Erdei Ferencsel egykor már létrehozott egy hagymatermesztést folytató, önszervező közösséget. A szándékunkkal tehát rokonszenvezett.” Koller György az újraalakulási kérvényt számos művésznagyság aláírásával is megtámogatta, így Erdei Sándor (aki eredetileg nem politikus, hanem maga is művész, szobrász volt) továbbította azt, és a pártközpont rábólintott a hagymatermesztésre szerveződött közösség mintájára létrehozott Rézkarcoló Művészek „Munkácsy Mihály” Alkotóközösségére. 1954. augusztus 1-jén megkapták a működési engedélyt, de tevékenységüket erősen behatárolták: csak 25-30 nyomatot készíthettek egy-egy lemezről, és ezekre elővásárlási joga volt a Képcsarnoknak, tehát csupán a „maradékot” (általában a nehezebben eladhatónak tűnő alkotásokat) terjeszthették.

Ez az egyedülálló vállalkozás Koller György lakásán, a Munkácsy Mihály utcában működött, a művészek igazi baráti közösségeként. Koller az alkotók válláról a sokszorosítás nehéz, és nagy hozzáértést igénylő feladatát is levette, megvásárolta Szőnyi István rézkarcprését, és egy Edömér utcai műhelyben szakemberre bízta ezt a munkát.

A Művészeti Alap 1979-ben saját zsűrit engedélyezett a Koller Galériának, s ettől kezdve már műtárgyakat, kisplasztikákat is forgalmazhattak, és megszűnt az elővásárlási joga is. Mai helyére, a budavári Tánacsics Mihály utcába 1980-ban költözött a galéria. Amerigo Tot, Rómában élő szobrászművész nagyméretű bronz dombormű készítésére kapott megbízatást a Gödöllői Agrártudományi Egyetem előadójától. Akkoriban ez a munka Európa legnagyobb domborműve volt, a gipszterveknek, s magának a műnek az elkészítése hosszú időt vett igénybe. Amerigo Tot, tiszteletdíját felajánlva megvásárolhatta a Tánacsics utcai ház hátsó traktusát. De az idősödő mester a számára kényelmetlen, négyszintes épület-

részt csakhamar eladta barátjának, Koller Györgynek, aki Somlai Tiborra bízta a galéria arculatának kialakítását. A fiatal belsőépítész sikeresnek bizonyult elképzelése az volt, hogy a bútorok, szőnyegek, az asztal, a csillár egy műgyűjtő lakásának a benyomását keltse, otthonosságot sugározzon. A galéria első szintjéről gondozott kertbe, szoborparkba juthatunk, s a házrész valamennyi ablakából pesti panoráma, a Duna és az Országház épülete látható. A nyolcvanas években Koller három újabb bemutatótermet hozott létre. 1983-ban a közeli Hilton Szállóban a Hilton Galériát, 1984-ben a Nemzeti Galéria C épületének magasföldszintjén a Print Galériát, s 1985-ben Pesten, a Petőfi Sándor utcában a harmadikat.

Az 1996-ban elhunyt Koller György emlékét nem csak a hálás, baráti emlékezet, levelek, dokumentumok sokasága, a nevét viselő galéria őrzi, hanem a második felesége, és több mint negyven éven át segítő társa, Soós-Szabó Edit által alapított Koller-díj is, melyet minden évben a legendás mű- és művészpártoló születésnapján adnak át.

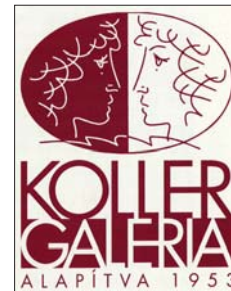
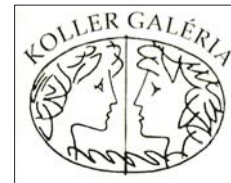
A tekintélyes forrásjegyzék mellett Feledy Balázs a Rézkarcoló Művészek Alkotóközösségének munkájában részt vevő több mint száz alkotó nevét is közli. Csak jelzésképpen sorolok fel közülük párat: Barcsay Jenő, Berki Viola, Borsos Miklós, Csók István, Gerzson Pál, Glatz Oszkár, Gross Arnold, Gyulai Líviusz, Hincz Gyula, Kass János, Koffán Károly, Kő Pál, Melocco Miklós, Orosz István, Pátzay Pál, Pór Bertalan, Reich Károly, Rékassy Csaba, Rudnay Gyula, Szabó Vladimir, Szalay Lajos, Szász Endre, Szőnyi István, Amerigo Tot, Varga Imre, Würtz Ádám.

A gazdag fotó- és képanyaggal illusztrált, dokumentumokat, leveleket közlő értékes, szép album méltó emléket állít Koller Györgynek, aki idén lenne százéves. Feledy Balázs munkája tanulságos olvasmány, nem csak egy rendkívüli ember élettörténete, hanem művészet- és kortörténet is egyben.

NAGY FRANCISKA
író

(Corvina Kiadó, Budapest, 2013. 135 p.)

Az illusztrációt a könyvből választottuk.



**A Koller Galéria logói.
Kass János tervei
alapján / Logos
of Koller Gallery after
designs of János Kass
[1955–1982; 2009–]**

■ **Az idén 235 éves Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola**, a Kisképző tanulmányi versenyének kiállítása volt látható 2013. május 24-től június 9-ig az Iparművészeti Múzeumban. A tanulmányi versenyen a szakközépiskola 12 szakosztályán tanuló végzős diákok pályázhattak vizsgamunkáikkal a több évtizedes múltra visszatekintő művészeti díjakra, amelyek az iskola egykori diákjainak, illetve művésztanárainak nevét viselik. Az első helyezést elért diákok érmeiket kaptak, melyeket szintén egykori diákok vagy tanárok készítettek.

■ **Az álarcosbáltól a Traviatáig** címmel Tordai Hajnal munkáiból nyílt kiállítás 2013. május 11-én az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet – Bajor Gizi Színházmúzeumban. (Bp. XII., Stromfeld Aurél út 16.) A Magyar Színház jelmeztervezője nem csak az általa tervezett kosztümökből mutat be impozáns válogatást, hanem kellékgyűjteményéből is. A szeptember 8-ig nyitva tartó kiállításhoz kapcsolódóan *A jelmeztervezés titkai* címmel július 22. és 26. között kreatív készségfejlesztő tábort rendeznek 9–12 éves kislányok részére a múzeumban.

■ **Az 55. Velencei Biennále** 2013. május 30-án nyílt meg. A magyar pavilonban rendezendő kiállításra 19 pályamű érkezett, közülük Asztalos Zsolt *Kilótték, de nem robbant fel* című tervét ítélte legjobbnak a zsűri. Az indoklás szerint az installáció kompaktságával, metaforikusságával, tágas gondolati horizontjával egyaránt kapcsolódik a 20. század történelmi traumáihoz, valamint a jelenkori magyar és európai társadalmi feszültségek közvetlen eredőjéhez. Az első vi-



Fotó: Záray Péter

Kisképző – Tanulmányi verseny kiállítása (részlet) / Detail of an exhibition of objects for a student competition at the Vocational Secondary School of Visual Arts, Budapest
Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2013 / Museum of Applied Arts, Budapest, 2013

lágháború óta megtalált bombák, gránátok, lövedékek önmagukban is designtárgyak, de bölcséleti értékek hordozói is. A kiállításon a fel nem robbant bombák lelőhelyeit a magyar- és a világtérképen is láthatják a borzongató installáció szemlélői. A nyolcvan ország részvételével megrendezett művészeti seregszemlén Mátrai Erik *Gömb* című munkája is bemutatkozik. (Velence, 2013. június 1–november 24.)

■ **XXX. Országos Faragópályázat és Kiállítás id. Kapoli Antal emlékére.** A Hagyományok Háza Népi Iparművészeti Osztálya idén harmincadik alkalommal hirdette meg faragópályázatát, a magyar népi faragóművészet hagyományait követő, kiemelkedő színvonalú használati és dísztárgyak készítésére.

Mivel idősb Kapoli Antal kiváló népzeneész volt, szépen díszített pásztorhangszereket is vártak a 2013. június 7-én megnyílt és 2014. január 18-ig látható kiállításra, melyen 51 pályázó 227 tárgyát mutatják be a Hagyományok Házában. (Bp. I., Szilágyi Dezső tér 6.)

■ **Ilka kertje.** – Körösfői Kriesch Aladár születésének 150. évfordulója alkalmából *A szecesszió éve Gödöllőn – Életérzések a századfordulón* címmel tematikus rendezvénysorozat zajlik Gödöllőn, ennek keretében nyílt meg 2013. június 15-én az *Ilka kertje* című csoportos képző- és iparművészeti kiállítás a GIM Házban (Gödöllői Iparművészeti Műhely Alkotóháza, Gödöllő, Körösfői utca 15–17.). Körösfői Kriesch



Ilka kertje című kiállítás (részlet). Szöcs Miklós TUI alkotása az előtérben, Bandi Kati és Kókay Krisztina művei a háttérben / Detail of the exhibition Ilka's Garden. In the foreground: a work by Miklós Szöcs TUI, in the background: works by Kati Bandi and Krisztina Kókay

*Gödöllői Iparművészeti Műhely Alkotóbáza, Gödöllő, 2013 /
Gödöllő Applied Arts Workshop, Gödöllő, 2013*

Aladárné, Ilka illatos kertje fontos találkozóhelye volt a gödöllői művésztelep alkotóinak. Az idei, már tizenharmadik alkalommal megrendezett kert témájú kiállítást a legendás kert ihlette, a tárlaton Anti Szabó János képzőművész, Bandi Kati textilművész, Bódis Erzsébet textilművész, Bohus Zoltán üvegművész, Dobesch Máté grafikusművész, E. Szabó Margit textilművész, F. Orosz Sára keramikuművész, Farkas Éva gobelinművész, Fábián Dénes Zoltán képzőművész, Incze Mózes festőművész, Katona Szabó Erzsébet textilművész, Keresztes Dóra grafikusművész, Kókay Krisztina textilművész, Kun Éva keramikuművész, Pannonhalmi Zsuzsa keramikuművész, Remsey Flóra kárpitművész, Szöcs Miklós TUI szobrászművész, Szup-

pán Irén textilművész és Varga Melinda szobrászművész alkotásai szerepelnek. Ilka kertje szeptember 30-ig tekinthető meg.

■ **Új munkák** címmel Szabó Tamás szobrászművész alkotásait mutatták be 2013. május 27. és június 11. között a Prestige Galériában. (Bp. V., Falk Miksa u. 7.)

■ **A 14. Nemzetközi Textiltriennálén** magyar siker született. A lódi művészeti seregszemlére 50 országból 149 munka érkezett, Magyarországot Kókay Krisztina, Polgár Csaba és Solti Gizella képviselte. Polgár Csaba *Katyni lepel* című alkotását aranyéremmel díjazta a zsűri. A textiltriennálén bemutatott műveket október végéig tekinthetik meg az érdeklődők.

■ **MOME-diploma 2013.** A Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Építészeti, Design és Média Intézetének végzős hallgatói a Ponton Galériában (Bp. I., Batthyány u. 65.) mutatták be diplomamunkáikat 2013. június 4. és július 2. között. Az Építészeti Intézet diplomázóinak munkái után a designerek textiltervezés és tárgyalkotás, valamint formatervezés és tárgyalkotás témákban, majd a Média Intézet végzősei az animáció és tervezőgrafika, továbbá a fotográfia és médiadesign tárgykörében adtak számot felkészültségükről.

■ **Mobil – textil.** A Jelky András Iparművészeti Szakközépiskola végzősei és a Szent István Egyetem Ybl Miklós Építéstudományi Karának hallgatói közösen rendeztek bemutatót 2013. június 26-án a FUGA Budapesti Építészeti Központ V. kerületi Petőfi Sándor utcai épülete előtt. Budapest ismert épületei ihlették a vizsgázókat, akik haute-couture öltözekeket terveztek és készítettek a divatbemutatóra, melynek mobil kifutóját az építészhallgatók tervezték.

■ **Herend-design** címmel a Herendi Porcelánmanufaktúra Zrt. és a Kecskeméti Kortárs Művészeti Műhelyek közös rendezésében reprezentatív válogatást mutatnak be a manufaktúra munkáiból a Kápolna Galériában (Kecskemét, Kápolna u. 13.) 2013. július 3. és 31. között.

■ **XXVII. Kis Jankó Bori Hímzőpályázat és Kiállítás.** Idén az öltözködés kategóriában hirdette meg jelíges pályázatát a Hagyományok Háza Népi Iparművészeti Osztálya, a Mezőkövesdi KÖZKINCS-TÁR Nonprofit Kft. és a Matyó Népművészeti Egyesület. A díjátadó ünnepséget a kiállítás megnyitóján, 2013. július 5-én tartják a Mezőkövesdi Községi Házban. A kiállítás szeptember 15-ig látogatható.

■ **Húsz év Budán.** A *Budai Polgár* archívumából válogatva Molnár Beatrix és Eisenmann József fotóiból valamint Varasdy Iván grafikáiból rendeztek kiállítást 2013. május 30. és június 20. között a Vízivárosi Galériában. (Bp. II., Kapás u. 55.)

■ **Tisztelet az alkotóknak 2013** – A Kecskeméti Textilművészeti Alkotóműhely tagjainak munkáiból nyílt kiállítás a békési Janytyik Mátyás Múzeumban. (2013. június 29–október 30.)

■ **K&H-ösztöndíj és egyszeri műtárgyvásárlás.** Fiatal képzőművészek számára hirdettek pályázatot a Kereskedelmi és Hitelbank, hogy anyagi támogatással segítse az alkotók pályakezdését és művészi fejlődését. Három témában várják a műveket: 1. Az ember helye a változás világában, a jelenkor tükre, 2. Rend és káosz, szervezettség-re törekvés, 3. A szépség dicsérete, megfélemltetése a mának. A pályázatra 2013. december 14-ig lehet jelentkezni.

■ **Vámbéry Ármin tiszteletére** műfaji és technikai kötöttségek nélkül, képzőművészeti pályázatot hirdet A Vértes Agorája Kortárs Galériája. A pályamunkákat 2013. szeptember 16–17-én várják a galériába. (Tatabánya, Szent Borbála tér 1.) A beérkezett művekből *Napkeleti utazás* címmel tárlatot rendeznek 2013. november 8. és 30. között.

■ **Pentatónia** címmel a Magyar–Olasz Kulturális Évad keretében reprezentatív kiállítást rendeztek Milánó történeti múzeumában a Palazzo Morandóban. A 2013. június 13. és július 14. között nyitva tartó kiállításon 23 magyar tervező 51 modelljét mutatják be. Öt attrakív öltözék a palota belső udvarán felállított három méter magas plexipiramisban látható, a többi öltözék a palota első emeletének tizenkét termében.

Június 25-én a Palazzo Isimbardiban tartott divatbemutatón további hetven öltözetet láthatott a közönség, a Magyar Állami Operaház balettművészeinek közreműködésével. A milánói kiállításon többek között Mészáros Éva, Katona Szabó Erzsébet, Sárváry Katalin, Bein Klára, Göbolyös Márta, Madarász Kathy Margit, Molnár Madarász Melinda, Marosi Krisztina, Pazicski Miklós, Pallai Bernadett, Csegöldi Erika és Kárpáti Judit munkái szerepeltek.

■ **Lombkoronaszétány Makón.** Egyedülálló építészeti látványossággal gazdagodott Makó. A Maros-part fái között 8–10 méter magasban, 190 m ter190 méter hosszan kanyarog a különös építmény. A Bodrogi Bau Kft. által megvalósított sétány 18 különböző nagyságú vasbeton talpon áll. Három függőhíd, 40 méter hosszú zárt csúszda, háromszintes, hagymát formázó kupolával fedett kilátótorony, pihenők, valamint a Maros élővilágát bemutató információs táblák találhatók az ingyen látogatható sétányon.

■ **Múzeumok Éjszakája 2013. június 22.** Országszerte megszámlálhatatlan érdekes programmal várták a látogatókat a múzeumok, könyvtárak és kiállítótermek. A gazdag kínálatban az Iparművészeti Múzeum a *Ne maradj le!* felhívás jegyében vett részt. A családi napon iparművészeti vásár, koncertek, filmvetítések, szakmai előadások, játékok, vetélkedők szórakoztatták a látogatókat, s mivel a rendezvények jó része a francia kultúra előtt tisztelgett, a kulináris örömeket is a francia konyha finomságai szolgáltatták.

■ **Hello Wood 2013.** A Kaposcsanak melletti Csórompusztán rendezik meg a *Hello Wood* összművészeti alkotótáborát és fesztivált június 15. és 21. között, idén *Step closer! / Lépj közelebb!* címmel. A lengyel MOOMOO, a

barcelonai CODA építészirodák és Zoboki Gábor szervezésében spanyol, angol, lengyel, német, osztrák és magyar építészek, elismert szakemberek, művészek osztják meg tudásukat a pályázaton kiválasztott nyolcvan fiatalal. Nyolc fainstallációt terveznek és valósítanak meg. Céljuk közösségépítés, az ember, a természet és az épített környezet közötti viszony szorosabbra fűzése a design és az építészet eszközeivel, valamint hogy a szakma nagyjai egy hét alatt a lehető legtöbbet hozzák ki a fiatal tehetségekből. Az elkészült művek a vendéglátó közszférában maradnak, hogyan talay a nyolc borsodi településen összeállított különleges faépítmények.

■ **Tár-lak szalon** nyílt Esztergomban a Simon János utca 10. szám alatt. A nyitórendezvényen Kókay Krisztina textil- és grafikusművész munkáiból rendeztek kiállítást. A művek augusztus 11-ig tekinthetők meg.



Invito ● Meghívó

Magyar-Olasz Kulturális Évad - 2013./Anno Culturale Italo-Ungherese 2013

Pentatonismo
Pentatonia



L'Associazione Ungherese degli Artisti di Arte Figurativa ed Applicata ha il piacere di invitarvi all'inaugurazione della mostra PENTATONISMO di abiti contemporanei ungheresi.

Tisztelettel meghívjuk Önt a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége PENTATONIA című kortárs magyar öltözék-kiállításának megnyitójára.

13.06.2013
11:00
Szólam/Kitűntetés
Dr. Marina Messina direttore/igazgató
Simónffy Márta presidente/elnök
11:10
Motivis concerto/koncert
11:40
Inaugura la mostra/A kiállítást megnyitja
Keresi Tibor Gergely, segretario generale
dell'Accademia Ungherese delle Arti/
a Magyar Művészeti Akadémia Elnöke
11:50
Rinfresco/Fogadás
Palazzo Morando
Via Sant'Andrea, 6 - 20121 Milano



Közhasznúsági jelentés

a Nemzeti Művészeti és Kulturális Kapcsolatok Alapítványa 2012. évi tevékenységéről

Az alapítvány a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. Törvény előírásai szerint kérte a bíróságtól a nyilvántartásba vételt a közhasznú szervezetek közé.
Ezt a bíróság 2003. március 19-i hatállyal a Pk. 69670/3563 számú végzésében elfogadta.

I. SZÁMVITELI BESZÁMOLÓ

Az alapítvány tevékenységét a módosított alapító okirat és a mindenkor érvényes számviteli jogszabályok előírásai szerint a kuratórium felügyelete mellett végzi.

1. Vagyonyfelhasználás	Ft
Nyitó vagyon	
2012. január 1-jén	3 049 251,-
2012. évi bevételek	29 441 811,-
2012. évi kiadások	23 993 026,-
2012. évi készpénz (bank-pénztár) december 31-én	2 637 023,-
Záró vagyon 2012. december 31-én	2 637 023,-

2. Pályázat	
NKA-pályázat a Magyar Iparművészet című folyóirat kiadásához	15 150 000,-

3. Egyéb támogatás	
MMA	5 000 000,-
Laki Zrt.	1 000 000,-

4. Vezető tisztségviselők juttatása
Az alapítvány kuratóriumának tagjai tevékenységüket önkéntes munkában, ellenszolgáltatás nélkül végzik.

5. Pénzügyi beszámoló, mérlegadatok

Eredménylevezetés

A tétel megnevezése	2011. év (eFt)			2012. év (eFt)		
	Alap- tevékenység	Vállalkozási	Összes	Alap- tevékenység	Vállalkozási	Összes
Végleges pénzbevételek	23 222	3 450	26 672	23 828	5 613	29 441
Elszámolt bevételek	23 222	3 450	26 672	23 828	5 613	29 441
Pénzügyileg rendezett bevételek						
központi költségvetési	20 000	–	20 000	15 150	–	15 150
egyéb	3 222	–	3 222	8 678	–	8 678
Egyéb bevételek	–	–	–	–	–	–
Ráfordításként						
érvényesíthető kiadások	–	–	28 018	–	–	23 898
Ráfordítást						
jelentő elszámolások	–	–	–	–	–	–
Végleges pénzkidadások, elszámolt ráfordítások	24 734	3 284	28 018	19 234	4 664	23 898
Adózás előtti eredmény	-1 512	166	-1 346	4 594	949	5 543
Fizetendő társasági adó	0	-16	-16	0	-95	-95
Tárgyévi eredmény	-1 512	150	-1 362	4 594	854	5 448

II. TARTALMI BESZÁMOLÓ

A Nemzeti Művészeti és Kulturális Kapcsolatok Alapítványának 2012-ben is fő feladata a „Magyar Iparművészet” című folyóirat megjelenésének biztosítása. Adományokat gyűjtött tevékenységének fenntartásához. A lap 2012-ben negyedévente 1200 példányban jelenik meg, előfizetőinek száma 600, kiadásának fő támogatója a Nemzeti Kulturális Alap. Az Alapítvány egyre nehezebb körülmények között tudja a folyóirat megjelenését biztosítani. Évek óta nem változik a szerkesztőség munkatársainak díjazási összege, és a honoráriumok összege is változatlan.

A mérleg lezárásának időpontja: 2013. április 30.

KISS JÓZSEF
kuratóriumi elnök